

Informovanost žáků 2. stupně základních škol v problematice související s rodinnou výchovou

Ing. Jitka Březinová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Jitka BŘEZINOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Informovanost žáků druhého stupně základních škol
v problematice související s rodinnou výchovou**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti pedagogiky, rodiny a rodinné výchovy.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FERRERO, B. Vychovávěj jako Don Bosco. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-294-2.

GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. Obecná pedagogika II. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-24-X.

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. 1. vyd. Olomouc: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 3. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-722-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Helena Řeháčková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

21. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 21. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..27.5.2010

.....
Jiřík Brůžková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Bakalářská práce se zabývá informovaností žáků 2. stupně ZŠ v problematice související s rodinnou výchovou. V teoretické části jsou objasněny pojmy týkající se výchovy, rodiny a školního vzdělávání v oblasti rodinné výchovy. Praktická část bakalářské práce zpracovává výsledky dotazníkového šetření stupně informovanosti mezi žáky 9. tříd na škále hodnocení dostatečně, málo, vůbec, a to v oblastech: ochrana životního prostředí, zdravý životní styl, toxikomanie, násilí, morální výchova, příprava na rodinný život, sexuální výchova. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že žáci jsou více informováni v oblasti ochrany životního prostředí, toxikomanie a používání antikoncepce než v oblasti morální výchovy, vytvoření harmonického manželství, péče o děti a vztahů v rodině. V závěru bakalářské práce jsou uvedeny návrhy pro efektivnější výuku předmětu rodinná výchova.

Klíčová slova: rodina, výchova, základní škola, pedagog, žák, vzdělávání, informovanost, rodinná výchova, morální výchova, sexuální výchova, chování, dotazník

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

The bachelor essay deals with the awareness of older pupils at primary school in questions related to family upbringing. In the theoretical part are cleared up terms which concern to upbringing, family and school education in the Family upbringing. The practical part the bachelor essay elaborates the outcomes of the questionnaire inquiry of the degree awareness among pupils from 9th class on graduated dial enough, little, at all in: the environment protection, the healthy lifestyle, the toximania, the violence, the moral upbringing, the preparation for family life, the sexual upbringing. From the outcomes followed on, that pupils are more inform in the environment protection, the toximania and an using of some contraceptions rather in the moral education, in the creating of harmonics marriage, the care after children and the relationships in a family. There are noted some proposals for more effective lessons of the subject Family upbringing on in the conclusion of this bachelor essay.

Keywords: family, upbringing, primary school, pedagogue, pupil, education, awareness, family upbringing, moral upbringing, sexual upbringing, behaviour, questionnaire

Bakalářskou práci věnuji jako poděkování svým dětem Václavovi, Kláře, Antonínovi a Miroslavovi za inspiraci a podporu ke zpracování tématu této práce. Rovněž chci poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Heleně Řeháčkové za obětavou pomoc při zpracování a také všem pedagogům, kteří jsou dobrým příkladem pro ostatní a přispívají ke zdravému a mravnímu vývoji dětí, žáků i dospělých.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

MOTTO

„Rodiny jsou oběhovým systémem společnosti, jsou tepnami, kudy proudí krev národa. Jedině skrze mravné rodiny je možné očekávat mravnou společnost.“

Helena Rozinajová

OBSAH

ÚVOD	2
I TEORETICKÁ ČÁST	4
1 RODINNÁ VÝCHOVA – ZÁKLADNÍ POJMY	5
1.1 DEFINICE RODINY A JEJÍ FUNKCE VE SPOLEČNOSTI.....	5
1.2 PEDAGOGIKA A VÝCHOVA	6
1.2.1 Cíle výchovy.....	7
1.2.2 Principy výchovy	8
1.2.3 Styly výchovy	8
1.2.4 Funkce výchovy.....	9
1.2.5 Výchova, hodnoty a socializace jedince.....	9
1.3 HODNOCENÍ VE VÝCHOVĚ	10
1.3.1 Odměny a tresty ve výchově	10
1.3.2 Sebeúcta, sebeposuzování a sebehodnocení.....	11
1.3.3 Osobnost pedagoga	11
1.4 ZÁKLADNÍ PRVKY BUDOVÁNÍ Kladného VZTAHU	13
1.5 RODINNÁ VÝCHOVA V RODINÁCH	14
1.6 VÝZNAM ŠKOLY A DALŠÍCH FAKTORŮ NA CHOVÁNÍ JEDINCE.....	15
1.7 ŽIVOT SOUČASNÉ RODINY.....	17
1.8 RODINA A ZÁKON	18
1.9 RODINA A JEJÍ VÝZNAM VE SPOLEČNOSTI	19
2 RODINNÁ VÝCHOVA NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL	21
2.1 ZÁSADY A CÍLE VZDĚLÁVÁNÍ VE ŠKOLE.....	21
2.2 POJETÍ RODINNÉ VÝCHOVY NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL	21
2.3 OBLASTI SOUVISEJÍCÍ S RODINNOU VÝCHOVOU NA 2. STUPNI ZŠ	23
2.3.1 Výchova ke zdravému životnímu způsobu a stylu.....	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
3 INFORMOVANOST ŽÁKŮ V PROBLEMATICE SOUVISEJÍCÍ S RODINNOU VÝCHOVOU	28
3.1 CÍL VÝZKUMU	28
3.2 ANALÝZA VÝZKUMNÉHO POLE (POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU).....	28
3.3 PŘEDPOKLADY VÝZKUMU INFORMOVANOSTI ŽÁKŮ V NĚKTERÝCH OBLASTECH SOUVISEJÍCÍ S RODINNOU VÝCHOVOU	29
3.4 ZPŮSOB ZJIŠTĚNÍ A MĚŘENÍ VÝZKUMNÝCH DAT.....	29
3.5 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ.....	30
3.6 POROVNÁNÍ PŘEDPOKLADŮ S VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	34
3.7 DISKUSE	34

3.8	NÁVRHY ŘEŠENÍ K PROHLoubENÍ VÝUKY PODPORUJÍCÍ RODINNou A MRAVNÍ VÝCHOVU	38
	ZÁVĚR	40
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	42
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	46
	SEZNAM TABULEK.....	47
	SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem si vybrala problematiku související s rodinnou výchovou na základních školách. V současné době, kdy je rodina ohrožena a prochází krizí, považuji dobrou a kvalitní výchovu k rodinnému životu za velmi důležitou. Ze vzpomínek našich rodičů a prarodičů víme, že v minulosti byly rodiny více soudržné, příbuzní si vzájemně pomáhali, scházeli se na rodinných slavnostech u příležitosti narozenin, jmenin, na vesnici při polních pracích nebo třeba zabijačkách, tancovačkách apod. V dnešní postmoderní společnosti lidé mezi sebou méně komunikují, díky nevyřešeným konfliktům, násilí, závislostem, nevěře dochází k rozpadu rodin, rozvody dnes nejsou ničím mimořádným. Rozvedení partneři znovu uzavírají sňatky nebo jen tak s někým žijí a děti jsou pod vlivem jim cizích osob. Ženy chtějí být nezávislé a není pro ně problémem zůstat jako osamělé matky. Partneři spolu dlouhodobě žijí na zkoušku, aniž by na sebe vzali jakékoliv závazky. Sexuální život nabývá hranic nevázanosti a nezodpovědnosti, roste promiskuita, rozšiřují se pohlavní nemoci a mladým dívkám je doporučována antikoncepce jako nejlepší a nezávadná ochrana proti nežádoucímu početí. Nechtěné těhotenství se řeší potraty a už se téměř nikdo nestará, zda to ženu dále nějak v jejím životě ovlivní nebo ne. Hromadné sdělovací prostředky včetně internetu umožňují shlédnout filmy či programy o násilí, nemorálním chování nebo pornografii, což má negativní vliv nejen na dospělé, ale i na děti a mládež, jež mají k těmto zdrojům volný přístup.

Je nutné si uvědomit, že chování dospělých a vztahy v rodině i mezi lidmi děti napodobují. Tyto přijímané zkušenosti ovlivňují jejich morálku, vnímání i chování. Před časem jsem slyšela jeden moudrý názor, že za nevhodné chování našich dětí nemohou ony samy, ale my dospělí, protože jaký jsme jim dali příklad, tak ho také přejaly, jak jsme je vychovali, takové jsou.

Z výše uvedených negativních jevů současnosti považuji za primární potřebu společnosti podporovat rodiny a rodinný život a výchovu k tradičním prosociálním hodnotám jako je láska, pokora, pravdomluvnost, vzájemná pomoc, odpuštění, věrnost, úcta, empatie, štedrost, tolerance, apod.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila na základě některých negativních zkušeností s výukou oblastí týkajících se rodinné výchovy na základní škole, zejména na 2. stupni ZŠ. Myslím si, že děti jsou více vychovávány k ochraně životního prostředí než k mravnosti a zdra-

vému rodinnému životu. Někteří pedagogové vyučují děti v duchu naší doby, který vede spíše k materialismu a požitkům, než k výchově člověka charakterního a čestného.

V teoretické části objasňuji základní pojmy vztahující se k rodinné výchově a jsou zde stručně shrnuty oblasti, které s touto tematikou souvisí, a to na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP).

V praktické části bakalářské práce jsem formou dotazníkového šetření mezi žáky 9. tříd ZŠ provedla výzkum týkající se jejich vnímání výuky v následujících oblastech: ochrana životního prostředí, zásady slušného chování, zdravý životní styl, toxikomanie, násilí a šikana, morální chování, příprava na život v manželství, péče o děti a jejich výchova, vztahy mezi rodiči a dětmi, sexuální výchova.

Cílem mé bakalářské práce je tedy zjistit informovanost ve výše uvedených oblastech, zejména v oblasti rodinné výchovy, a to hodnocením samotných žáků 2. stupně ZŠ.

Na základě vyhodnocení dotazníku a jeho rozboru se zamýšlím nad uvedenými odpověďmi žáků. V závěru bakalářské práce navrhuji některá opatření k prohloubení výuky rodinné a mravní výchovy, která by mohla přispět ke zvýšení informovanosti žáků a zlepšení výchovy k rodinnému životu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINNÁ VÝCHOVA – ZÁKLADNÍ POJMY

Rodina je základní buňkou společnosti a můžeme říci, že její existence trvá od počátku lidstva na této planetě. V průběhu lidského vývoje se vyvíjela i rodina, a to k lepšímu, ale i k horšímu.

1.1 Definice rodiny a její funkce ve společnosti

„Rodina je primární sociální skupinou, tj. tou nejvýznamnější v životě jedince (z důvodu vysoké míry intimacy) a rovněž skupinou neformální. Její členové jsou spojeni institucionálně zakotveným svazkem manželství, pokrevenství nebo adopce a obvykle bydlí společně. V rodině převažují bezprostřední a důvěrné kontakty, podstatné jsou společné zájmy, cíle a plánování budoucnosti, vzájemná pomoc a spolupráce. Každá rodina vytváří vlastní neformální atmosféru, kterou dává člověku jasně najevo, kdo do ní patří a kdo ne“ (Knotová In Celá, 2006, s. 68).

Existují různé typy rodin jako například nukleární, orientační, úplná, neúplná, nevlastní, náhradní aj. (Průcha, 2005). Dunovský rozlišuje čtyři pásma funkčnosti rodiny, a to rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční. Podle Střelce plní rodina ve společnosti funkci biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, výchovně-socializační, emocionálně-ochrannou a funkci zajištění odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil (In Celá, 2006).

Rodina by měla podle Sobotkové vytvářet podmínky pro spokojenost svých členů (osobní fungování). V rodině mají dobře fungovat partnerské vztahy (manželské fungování), za výchovu dětí nesou odpovědnost rodiče (rodičovské fungování) a dále má rodina splňovat tzv. socioekonomické fungování, což znamená zajištění ekonomické úrovně a socializace (In Kašpárková, 2009).

Rodina má zásadní vliv na rozvoj dítěte, na jeho hodnotovou orientaci, myšlení, chování, pracovní návyky, sociální vztahy, neboť rodiče jsou většinou prvními a klíčovými osobami ovlivňujícími vývoj a kvalitu osobních, mravních a charakterových vlastností dítěte. Na základě zkušeností můžeme potvrdit, že pokud rodina správným způsobem naplňuje svoje funkce, přispívá tím k harmonickému rozvoji nejen dítěte a ostatních členů rodiny, ale i celé společnosti.

Záleží tedy na snaze zejména rodičů, vychovatelů, pedagogů, politiků, novinářů, tvůrců umění i ostatních, aby v současném období krize rodiny podpořili rozvoj rodinného života a hodnotu rodiny jako nejvýznamnější sociální skupiny.

1.2 Pedagogika a výchova

Pedagogika je vědecká disciplína, která se zabývá zkoumáním výchovy a vzdělávání, zkoumá činnost učitele a žáka, vychovatele a vychovávaného. Pedagogická teorie usiluje o vytvoření systematického výkladu a snaží se vysvětlit zákonitosti výchovy a vzdělávání. Výchova v širším pojetí zahrnuje:

1. výchovný proces: rozvoj etických vlastností, formování názorů, postojů, přesvědčení, vůle, citů, charakteru, hodnot, ideálů, rozvoj profesionálního chování, poznávání kulturního a společenského života;
2. vzdělávací proces: rozvoj kognitivních funkcí, získávání vědomostí, dovedností, návyků, schopností, pracovních a technologických procesů (Chudý, 2005).

Pedagogika se zabývá člověkem v situaci výchovy Kučerová (In Malach, 2007). Výchovu můžeme charakterizovat jako záměrné a cílevědomé působení na jedince nebo skupiny, které umožňuje všestranně formovat osobnost a má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Záměrnost a cílevědomost výchovy souvisí se stanovením ideálu výchovy, kterého se snaží pedagog nebo vychovatel dosáhnout. Všestranné formování zahrnuje rozvoj duševní včetně citového a smyslového rozvoje, dále kognitivní (rozumový), volní i fyzický. Obsahem výchovy je tedy složka tělesná, pracovní, estetická, etická a rozumová (tj. poznání sebe sama, společnosti, životního prostředí, práce s informacemi, mezilidských vztahů aj.). Výchova má mít rovněž adaptační charakter (přizpůsobovací), aby se jedinec mohl uplatnit společnosti, ve které žije. Anticipace je v podstatě předvídáním vývoje lidského poznání, tzn., že je nutno člověka vychovávat tak, aby byl schopen přispět k rozvoji lidské společnosti. Aby byl výchovný proces účinný, musí být permanentní, neboli nepřetržitý. Efektivní výchova probíhá jen v případě, že vychovatel je opravdový a upřímný, má důvěru ve vychovávaného a dokáže se vcítit do osobnosti svého svěřence. Výchova může působit pozitivně, ale i negativně, neboť záleží na hodnotách, o které se vychovatel opírá (Grecmanová, 1998).

Z výše uvedeného textu vyplývá, že výchova je proces, který probíhá v životě člověka od jeho narození až do konce života, přesněji řečeno od početí do smrti. Pro vychovatele je důležité, aby se soustředili na rozvoj všech stránek osobnosti a pokusili se u jedince najít a rozvíjet především ty vlohy, které se jeví jako dominantní (např. dítě s dobrým hudebním sluchem je vhodné podporovat ve zpěvu a hře na hudební nástroj apod.). U rodičů, ale i ostatních pedagogů může nastat problém, že se snaží na svých dětech či svěřencích plnit svoje ambice, kterých se jim v jejich životě nepodařilo dosáhnout. Jestliže dítě nemá potřebné nadání, mohou ho tyto snahy negativně ovlivnit na dlouhou dobu nebo i po celý život.

Na výchovu má velký vliv příklad člověka, se kterým trávíme nejvíce času. Jsou to především naši rodiče, kteří na nás od malička výchovně působí, na základní škole pak pedagogové. Pozitivně i negativně nás ovlivňují i naše vzory nebo ideály, dobré či špatné příklady. Někteří učitelé byli a jsou pro nás vzorem, ale jsou i takoví, na které moc rádi nevzpomínáme.

1.2.1 Cíle výchovy

Podle Švece lze cíle výchovy odvodit od složek edukačního ideálu, od životních cílů, kterými jsou: přežít, plně rozvinout svoje schopnosti, žít a pracovat v důstojnosti, účastnit se na rozvoji společnosti, zdokonalit kvalitu života, dělat informovaná rozhodnutí, pokračovat v učení (In Chudý, 2005).

Cílem výchovy je rozvoj fyzických a psychických kvalit jedince, rozvoj v kulturních oblastech a příprava k plnění základních sociálních rolí ve společnosti. Cíle mohou být individuální, společenské, materiální, formální, obecné, specifické, abstraktní, konkrétní, adaptační, anticipační, teoretické, praktické, autonomní, heteronomní atd. Účinná výchova by měla být přípravou k sebevýchově, kdy jedinec se sám sobě stává iniciátorem i realizátorem výchovně vzdělávacího procesu. Nejvyšším cílem výchovy je podle Všeobecné deklarace lidských práv plný rozvoj lidské osobnosti a podle Jana Amose Komenského je potřeba rozvíjet všechny ve všem všestranně (Jůva, 1999).

Každý správný vychovatel si jistě přeje, aby se jeho svěřenec stal dobrým člověkem, ochotným a schopným přinášet lidem především lásku, užitek a pomoc a aby on sám dále usiloval o zdokonalování sebe i druhých.

1.2.2 Principy výchovy

O formulaci základních principů výchovy se zasloužil Komenský, Pestalozzi, Diesterweg, Ušinskij, Spencer, Dewey a další. Můžeme zde zařadit tyto principy: princip cílevědomosti, soustavnosti, aktivity, názornosti, uvědomělosti, přiměřenosti, trvalosti, emocionálnosti, jednotného výchovného působení. „*Pedagogické principy jsou staletími formulovaná základní pravidla pro zajištění efektivnosti výchovně-vzdělávacího procesu. Mají obecnou platnost a je možné je uplatňovat v rámci různých oblastí pedagogiky a napříč věkovým kategoriím vychovávaných*“ (Celá, 2006, s. 10).

1.2.3 Styly výchovy

Mezi základní styly ve výchově řadíme autoritativní, liberální a demokratický, neboli zdravou výchovu. Autoritativní styl spočívá v uplatnění zejména příkazů z pozice vychovatele jako autority. Tento styl může omezovat samostatnost, tvořivost a iniciativu. Liberální styl naopak dává dětem příliš velkou volnost, nejsou zde jasně a pevně stanoveny hranice, dítě si může dělat, co chce, což vyvolává neukázněnost, neposlušnost a problémy s respektem autority. Demokratický způsob výchovy umožňuje dítěti, aby svobodně vyjádřilo svůj názor, nápad, řešení, rozvíjí samostatnost, tvořivost, iniciativu a přátelský vztah vychovatele a vychovávaného. Demokratická výchova prospívá nejen dítěti, ale i pedagogovi či rodiči. Pokud dítě necháme, aby samo vstoupilo v rozumných mezích do rozhodování, podpoříme jeho zodpovědnost, sebejistotu a rovněž to přispěje k prohloubení vztahu a vzájemné důvěry.

Mezi nevhodné výchovné přístupy rodičů k dětem řadí Řezáč následující přístupy: nejednotný, proklamativní (rozpor mezi úmysly a realitou), povolný, nedůsledný, potlačující, podplácející, rozmazlující, protekční, skleníkový, moralizující, puntičkářský, zanedbávající, úzkostný, autoritářský a perfekcionista. Naproti tomu jako optimální styl výchovy charakterizuje Štúr výchovu s následujícími zásadami: úcta k dítěti, přizpůsobení teorie výchovy dítěti a nikoliv naopak, znalost cílů výchovy, podpora pozitivních projevů a stránek dítěte, sebevýchova a sebedůvěra rodičů, láska k dětem, ale ne rozmazlování, nebrat výchovu tak vážně, aby z ní rodič nemohl mít radost (In Kašpárková, 2009).

1.2.4 Funkce výchovy

Výchova připravuje člověka k sociálním rolím, které by měl plnit co nejkvalitněji a neodpovědněji s vysokou profesionalitou a občanskou angažovaností. K základním sociálním rolím patří role občana, kvalifikovaného a úspěšného pracovníka, ochránce a tvůrce životního prostředí, partnera a rodiče, účastníka kulturního života, uživatele hodnot a volného času, účastníka dopravy atd. Výchova dále přispívá k rozvoji základních kvalit osobnosti jako jsou vědomosti, dovednosti, návyky, schopnosti, postoje, potřeby, zájmy a chování. Třetím aspektem je obsah výchovy, kde můžeme zařadit složky výchovy: světonázorová (náboženská a filozofická); jazyková, vědecká a ekologická; technická, ekonomická a pracovní; mravní, právní a politická; estetická (kulturní) a tělesná (zdravotní a pohybová). Znamená to, že stanovíme „k čemu“, „co“ a „v čem“ vychovávat. Výchovně vzdělávací proces je stálou interakcí mezi činiteli tohoto procesu, a to pedagogem, vychovávaným jedincem nebo skupinou za působení různých výchovných prostředků jako je vyučování, prostředí, hromadné sdělovací prostředky, práce, hry, umění, tělovýchova atd. (Jůva, 1999).

1.2.5 Výchova, hodnoty a socializace jedince

S výchovnými cíli jsou úzce spojeny hodnoty, které můžeme považovat za něco, čeho si vážíme, co obdivujeme nebo potřebujeme a co nám umožňuje orientovat se ve světě. L. Gullová zdůvodňuje, že hodnoty jsou pro nás důležité proto, že vytváří společenské závazky mezi lidmi, působí na individuální a kolektivní identitu, ulehčují orientaci ve složitých životních situacích a vytvářejí jistoty. Podle V. E. Frankla lze nacházet smysl života v hodnotách tvůrčích, zážitkových a postojových (In Celá, 2006).

Hodnotovou orientaci předávají svým dětem především rodiče. Vychovatelé a pedagogové mohou výchovu k hodnotám upevnit, a to jak v dobrém, tak i ve špatném směru. Pro kvalitní a efektivní způsob výchovy je v dnešní době žádoucí klást důraz i na výběr jedinců pracujících ve výchovně-vzdělávacím procesu, kteří mají správný žebříček hodnot.

Hodnotu považujeme za subjektivní ocenění nebo míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj. Hodnoty si lidé osvojují v procesu socializace a enkulturace (Průcha, 2009). V procesu socializace se člověk postupně začleňuje do života společnosti a učí se v ní žít. Jedinec v sociálním prostředí rozvíjí sociabilitu, což je schopnost navazovat kontakty a vztahy s jinými lidmi, schopnost přebírat různé role, napodobovat vzory a osvojovat různé poznatky, tedy sociálně se učit. V primární socializa-

ci je rozhodujícím činitelem rodina, na rodinu pak navazuje škola. Jedním z faktorů socializace je genotyp, což je soubor vlastností, které člověk získává v okamžiku početí. Dále socializaci ovlivňují vrozené dispozice, přirozené aktivity, prostředí a výchova. Výsledkem je fenotyp, který je souborem znaků, jimiž se jedinec projevuje v určitém stadiu svého vývoje (Kraus, 2008).

1.3 Hodnocení ve výchově

Hodnocení ve výchově působí zejména na emocionální stránku vychovávaného tak, že se upevňuje správné chování (pochvala, odměna, povzbuzení) a omezuje či vylučuje špatné chování (nesouhlas, napomenutí, trest). Hodnocení se má provádět systematicky a promyšleně. Výchova by měla být především pozitivním procesem, to znamená vštěpování, uplatňování a rozvíjení dobrých vlastností, což se v praxi uskutečňuje přesvědčováním, příkladem, cvičením a odměňováním. Učitel nebo rodič, který stále napomíná, domlouvá, nadává a málo chválí, nebývá oblíbený ani úspěšný. Ve výchovném procesu by mělo vždy převládat kladné, ale spravedlivé a nestranné hodnocení s ohledem na individuální zvláštnosti. Pochvala, odměna i trest mají být odůvodněné, konkrétní, adresné a přiměřené a dítě musí jasně znát, co udělalo dobře a co nesprávně. Trestat se nemá v hněvu a odměňovat jen proto, že máme dobrou náladu (Opatřil, 1985).

1.3.1 Odměny a tresty ve výchově

Děti v dnešní době mají tendenci věřit, že ony by měly mít práva a rodiče zodpovědnost, odměny považují za své přirozené právo a co se týká trestů, tak si některé děti myslí, že když rodiče mají právo je trestat, platí to i naopak (Dinkmeyer, 1996). K výchově neodmyslitelně patří odměny a tresty jako prostředky, kterým dáváme dětem najevo správnost či nesprávnost jejich chování. Ze zkušeností vyplývá, že by se mělo více odměňovat, povzbuzovat a chválit, neboť dítě pak má větší motivaci pokračovat v chování, za které cítí pozitivní důsledky. Přiměřené tělesné tresty nejsou vyloučeny, je však důležité brát v úvahu věk dětí, míru zavinění, úmysl a okolnosti, které vedly k nežádoucímu chování. Tělesný trest nesmí také ublížit nebo ponížit (např. bití před jinými lidmi, po hlavě, nezaslouženě, v hněvu apod.).

Ocenění a odměna správného chování povzbuzuje a naopak nepříjemný zážitek z nesplněné touhy nebo z neuspokojené potřeby by měl tlumit další nevhodné chování.

Vyjádření pochvaly má větší účinnost, když je neformální, než když se chválí slavnostně, neboť dítě se může stydět a mít nepříjemné pocity. Pro povzbuzení dítěte je velmi vhodná jakoby mimochodem pronesená pochvala třetí osobě, než sdělovaná přímo dotyčnému. Co se týká negativních výchovných prostředků vedoucích k ponížení, jako například výčitky, pokárání, hubování, ty mají vést k nápravě vyvoláním lítosti, vždy se ale musí brát na zřetel individualita dítěte. Aby však dítě prožilo vinu a lítost, musí cítit, že ho má vychovatel rád a že mu na něm velmi záleží, což se někdy vyskytuje jako nedostatek ve výchovných ústavech a v rodinách bez lásky. Problém rovněž nastává, když dítěti stále rodiče dávají za příklad sebe. Tělesným trestům patří poslední místo a je nutno si uvědomit, že záleží na tom, komu se dává, kdo trestá a jak. „Po dobrém“ je však daleko výhodnější a účinnější než výchova „po zlém“ (Matějček, 1994).

1.3.2 Sebeúcta, sebeposuzování a sebehodnocení

Mezi faktory, které ovlivňují úspěch či neúspěch lidské činnosti patří sebeúcta, která vyplývá z mezilidských vztahů sehrávajících důležitou úlohu v životě dítěte. Jedná se o pozitivní hodnocení sebe sama, prožitek vlastní hodnoty. Důležitým cílem výchovy je naučit děti správnému sebeposuzování a sebehodnocení ke zvýšení sebevědomí a kvalitnějších výsledků žáka (Kašpárková, 2009).

1.3.3 Osobnost pedagoga

Průběh a konečný efekt celého výchovně-vzdělávacího procesu závisí na pedagogických, morálních i odborných kvalitách pedagoga, který nese odpovědnost za účinnost a úspěšnost edukačního procesu. Pedagog koncipuje, iniciuje, organizuje, zprostředkuje i hodnotí tento proces (Jůva, 1999). Komenský doporučuje, aby za vůdce mládeže a jejich dozorce byli ustanoveni muži vážní, moudří a příčinniví (In Vomáčka, 2002).

*„Na učiteli se žádá schopnost vyučovat, tedy aby znal, mohl a chtěl vyučovat, jinými slovy: 1. aby sám **znal** to, čemu má jiné vyučovat (poněvadž totiž nikdo nemůže vyučovat to, co málo zná); 2. aby **mohl** jiné vyučovat to, co sám zná (jinými slovy, aby byl nadaným učitelem a aby uměl trpělivě snášet nevědomé žáky, avšak aby uměl samu nevědomost účinně zaplašovat atd.); konečně 3. aby to, co zná a může vyučovat, také **chtěl** vyučovat, jinými slovy, aby byl pracovitý a pilný a aby i jiné toužil přivádět ke zdroji světla, z něhož se sám raduje“ (Komenský, 2004, s. 16).*

Významným prostředkem výuky je vyučovací styl učitele neboli svébytný postup, kterým učitel vyučuje. Je to soubor činností, které používá při vyučování, a to na základě svých předpokladů (Průcha, 2009). Duričková zahrnuje do vyučovacího stylu tvořivého učitele tyto charakteristiky: respektování individuality žáků, rozvoj možností žáků, podporování samostatného myšlení a vlastních názorů, navozování problémových situací, podněcování k sebepoznání a k hledání příčin chybných řešení, organizování různých činností, oceňování samostatnosti a originality nápadů a řešení, hodnocení průběhu učení žáků, nejen výsledků, a vytváření dobré atmosféry ve třídě (In Maňák, 1997).

Učitel podle Rosenthala (In Lašek, 2007) při výchovně-vzdělávacím procesu používá uvedené psychologické mechanismy:

1. mechanismus klimatu (vysoké očekávání dobrého chování a vysokých výkonů působí pozitivně na vzájemné emoce žáků a učitele);
2. mechanismus zpětné vazby (učitel povzbuzuje více žáka, od kterého očekává lepší výkon);
3. mechanismus specifické vstupní informace (učitel dává pomocné otázky, narážky u žáka, od kterého očekává dobrý výkon);
4. mechanismus povzbuzování (učitel déle čeká na odpověď u žáků lepších než u horších).

Učitel tedy působí svými postoji na výkony žáků. Schmuck zjistil, že žák, který má ve třídě dobrý status a je povzbuzován svými spolužáky se více snaží než ten, kterého skupina odmítá. Oblíbení žáci bývají fyzicky atraktivní, obratní, otevření, nesobečtí a intelektuálně kompetentní. Odmítaní žáci pracují pod své skutečné mentální možnosti (In Lašek, 2007).

Když učitel jedná v určité situaci nějakým způsobem, vznikají jeho zkušenosti. Reflexí těchto zkušeností si uvědomuje, o co v situaci šlo, a takto si vytváří východisko jeho další činnosti (Švec, 2004).

Co se týká odborné a charakterové kvality pedagogů, praxe ukazuje značné rozdíly. Jsou vynikající učitelé, kterých si žáci váží a mají je rádi, ale na druhou stranu jsou i takoví, kteří mají závažné nedostatky v morálce, ve všeobecném i odborném vzdělání, žáci jim nevěří a jejich působení je spíše negativní. Mezi základní kvality pedagoga můžeme zařadit jeho hodnotovou orientaci zaměřenou na demokratické ideály a humanismus, dále vzdělání

v oblasti filozofie, politiky, vědy a kultury, vzdělání odborné, didaktické i pedagogické. Učitel by měl mít komunikativní, organizační a rétorické dovednosti, dále by měl být tvořivý, optimistický, spravedlivý, důvěřivý, angažovaný a schopný sebeovládání. Má mít lásku k žákům, snažit se je poznat a pochopit a přistupovat individuálně ke každému (Jůva, 1999).

Výsledky výzkumu Mareše, Skalské a Kantorkové z roku 1994 ukázaly, že pokud jsou žáci úspěšní, mají učitelé sklon připisovat úspěchy sobě a ne žákům, jestliže jsou žáci neúspěšní, učitelé mají tendenci zříkat se své odpovědnosti a vinit z neúspěchu žáky, výraznější je to u žen a těch, kteří vyučují delší dobu (In Průcha, 2005).

Požadavky na profesi pedagoga jsou velmi náročné, zvláště v dnešní době. Aby činnost učitele a vychovatele přinesla požadovaný užitek v praxi, tak v tom, co pedagog vyžaduje po druhých, musí být sám příkladem. Pokud žáci cítí, že je učitel má skutečně rád a učitelství mu přináší radost, nemusí splňovat naprosto všechny požadované vlastnosti. Také hodně záleží na charakteru pedagoga, jeho umění podat učivo přitažlivým způsobem a rovněž na osobním přesvědčení, které se projevuje způsobem podání toho, co on sám považuje za důležité, a to zejména v oblasti morálky. Už v rámci přijímacího řízení pro budoucí pedagogy by měl být zahrnut osobní pohovor a psychologické testy, na základě kterých by se dalo usuzovat o motivaci a vhodnosti výběru k povolání učitele, neboť ne každý uchazeč má potřebné předpoklady pro realizaci kvalitní výchovy a výuky.

Pro ilustraci o některých důležitých faktech ke studiu na pedagogických VŠ jsou zde zařazeny výsledky výzkumu R. Havlíka, provedeného v roce 1995. Tento výzkum uvádí, že vysoký zájem o studium na pedagogické fakultě je u mnoha studentů klamný, neboť pro některé uchazeče je přihláška na studium pedagogiky pouze pojistkou pro případ, že nebudou přijati na jinou školu, 59 % dotazovaných studentů se rozhodovalo až na poslední chvíli, 36 % studentů by volilo znovu pedagogickou fakultu a pouze 69 % dotazovaných by se chtělo uplatnit v oboru učitelství (In Průcha, 2005).

1.4 Základní prvky budování kladného vztahu

Pokud má být výchova úspěšná, je nutné věnovat čas a úsilí budování kladného vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným. Pro efektivní vztah je nezbytný vzájemný respekt, společná zábava, povzbuzení a sdělování lásky. Respekt je možno chápat jako vzájemnou

úctu, kterou mají mít děti k rodičům a taktéž rodiče k dětem, stejně tak i ve vztazích ve školských i jiných zařízeních. Společná zábava může znamenat společně strávený čas, který se nehodnotí kvantitativně, ale kvalitativně. Děti potřebují být stále povzbuzovány, zvláště v jejich schopnostech a úspěších, co nejméně máme poukazovat na jejich chyby. Aby se dítě cítilo bezpečně, mělo by mít alespoň jednu osobu, kterou by mělo rádo a ona mu lásku oplácela. Děti potřebují slyšet, že je máme rádi, potřebují pohlazení, objetí, políbení (Dinkmeyer, 1996).

1.5 Rodinná výchova v rodinách

Rodinná edukace je klasickou formou výchovy. Rodina působí na jedince prostřednictvím různých podnětů a zkušeností a učí ho odpovědnosti, samostatnosti a základům sociálního chování. V rodině působí velmi silně osobní příklad rodičů a sourozenců, utváří se zde názory, organizují se výchovné aktivity a určitý režim. Je důležité, aby rodiče při výchově svých dětí spolupracovali se školou a ostatními výchovnými institucemi (Malach, 2007). Mnohé výzkumy mezi mládeží, jak uvádí Stašová, ukazují na celkový odstup od hodnoty manželství a rodiny (In Janiš, 2002).

Jak už bylo výše zmíněno, ve výchově hraje důležitou úlohu vlastní příklad rodičů nebo vychovatelů. Dítě se většinou chová tak, jak to u svých rodičů vidí. Matka nebo otec učí dítě, aby nelhalo, ale občas, když je těžké říci pravdu, sám zalže; nebo dítěti tvrdí, že se nemá krást, ale když se v zaměstnání namane něco, co by se doma hodilo, tak si to vezme. Často, když dítěti někdo ublíží, poradí mu, aby mu to několikanásobně oplatilo. Totéž lze tvrdit i ve vztahu pedagoga a žáka. Učitel ztrácí autoritu a respekt u žáků, když po nich vyžaduje slušnost a mravnost, ale sám se takto nechová ani nežije.

Dobrá výchova člověka není vůbec jednoduchá. Když se dítě narodí do rodiny, kde ho rodiče přijímají, mají ho rádi a pečují o něj po stránce materiální, duševní i duchovní, jak nejlépe dovedou, můžeme předpokládat, že takový jedinec bude sám předávat dál to, co sám obdržel. Ale co když se dítě narodí matce, která je prostitutkou, užívá drogy nebo je alkoholička, otec se o rodinu nestará, je nevěrný nebo závislý na drogách či alkoholu, je krutý, bije matku i dítě, v případě dívky ji sexuálně zneužívá? Je vůbec možné, aby člověk vyrůstající v takovém prostředí se choval jako ten, který se narodí milujícím rodičům? Zde se dostáváme základním příčinám patologického chování a trestné činnosti. Lze usuzovat, že každý delikvent nebo trestanec měl nebo má nějaké problémy v rodině a snad je možno

řící, že zde platí přímá úměra: čím více jsou vztahy v rodině problematictější, tím je chování horší. Mohlo by se zdát, že u rodin, které navenek vypadají spořádaně, to takto neplatí. Problémy však často mohou být skryté a rodiče si možná ani neuvědomují, že svojí výchovou dítě kazí. Například bohatší a materiálně zaměřené rodiny působí spořádaně, avšak dítě se díky vytiženosti rodičů může cítit odstrkované a opuštěné a nepřítomnost a nezájem rodičů jsou mu kompenzovány drahými dárky, hračkami, vysokým kapesným, dovolenými v zahraničí, neomezenou volností apod.

Rodinná výchova v rodinách je dána zejména příkladem rodičů, jejich způsobem výchovy, hodnotovou orientací, morálními vlastnostmi i vztahem k ostatním lidem. Dítě se nejvíce naučí tomu, co prožívá permanentně, emotivně a zejména od těch, kteří jsou mu nějak blízcí.

Chceme-li stručně shrnout, v čem spočívá dobrá výchova, tak na první místo jistě patří láska k dítěti a jeho bezpodmínečné přijetí, dále dobrý příklad a společné trávení volného času, laskavost, odpuštění, omluva, když se proti dítěti prohřešíme, jasně stanovená pravidla, možnost spolurozhodování dětí na některých záležitostech, jejich vedení k dobrému vztahu k lidem, k práci i zálibám.

Jestliže jsou rodiče charakterní, vedou spořádaný život a dávají druhým dobrý příklad, tak zřejmě i jejich potomci je budou v tomto následovat. V opačném případě nastává problém, kdo ukáže dětem nevyzrálých, nezodpovědných nebo až pohoršujících rodičů to, co je ve skutečnosti správné a dobré. Zde mají nezastupitelnou úlohu výchovně-vzdělávací zařízení a zejména morálně bezúhonní vychovatelé a pedagogové, kteří mohou dohnat to, co rodiče zameškali.

1.6 Význam školy a dalších faktorů na chování jedince

Školu můžeme charakterizovat jako společenskou instituci, jejíž funkcí je poskytování vzdělávání a výchovy dětí a mládeže příslušných věkových skupin v organizovaných formách a podle vzdělávacích programů. Podílí se na socializaci žáků, podporuje jejich osobnostní, sociální, kulturní a profesionální rozvoj (Průcha, 2009).

Každá škola, přestože si to neuvědomuje, nebo to i popírá, formuje žáky světonázorově, morálně, esteticky atd. (Vorlíček, 1984). Škola je podle Huséna nejorganizovanější výchovně-vzdělávací institucí, která může plnit uvedené specifické edukační funkce: přispívá

k celkovému rozvoji jedince; chrání před špatnými příklady dospělých a garantuje mládeži příznivé prostředí; formuje člověka podle norem a hodnot; je nástrojem sociální politiky, tzn. že připravuje žáky pro profesní rozvoj i další vzdělávání a potlačuje patologické jevy; je součástí životního prostředí (In Malach, 2008).

Jestliže budeme uvažovat o faktorech ovlivňujících chování jedince, tak zde můžeme zařadit dědičnost, nemoci, úrazy, prožité životní události, prostředí, ale zejména lidi, se kterými se v životě setkáme. Samozřejmě, že na dítě nemá vliv jen rodina, i když vliv rodiny je zajisté nejsilnější. Postupně, jak dítě vyrůstá, se setkává se svými vrstevníky a jinými lidmi. Může se stát, že je dítě labilnější, nemá upevněno správné chování a nechá se ovlivnit tím negativním, co kolem sebe vidí. Právě zde by měla nastoupit škola se svou výchovnou funkcí. V nynější době jsou v přístupu mnoha škol k mravní výchově velké mezery, neboť se stále více soustřeďují na osvojování si znalostí, materiálních hodnot a získávání vzdělání pro budoucí povolání. Mravní výchova ve školách se vyučuje v omezené míře. Někteří učitelé nenapomínají děti, aby mluvily slušně, před šikanou a nevhodným chováním spíše zavírají oči a snaží se tyto skutečnosti před veřejností utajit pro dobrou pověst školy. Škola jako výchovná a vzdělávací instituce má vychovávat k ideálu a ne podléhat trendům doby, neboť pokud rodiče důsledně nevedou své děti k morálnímu chování a svoji úlohu v této oblasti zanedbají, dítě v podstatě nemá možnost upevnit se v tom, co vnímá jako dobré a nechává se strhnout proudem nevhodného nebo až patologického chování. Pro společnost je sice přínosem spousta kvalitních odborníků v různých profesích, ale pokud nebude odbornost spojena s lidskostí a zachováváním základních mravních principů, přinese to škodu celému společenství lidí.

Mezi další faktory ovlivňující chování lidí patří společenské zákony a normy, které ve svých důsledcích rovněž mohou umožňovat jednání v rozporu s morálkou. Například to, co bylo v minulých dobách trestáno, nynější zákon toleruje.

Dnešní doba je poznamenána také negativním vlivem hromadných sdělovacích prostředků, které díky některým oblastem zločinnost podporují, což se projevuje zejména u dětí a mládeže, jež jsou masmédií v hojně míře ovlivňovány. Můžeme takto usuzovat podle stále se zvyšující kriminality nejen mladistvých, ale i dětí. Jako příklad lze uvést kriminální nebo erotické filmy vysílané během dne, pornofilmy, horory či akční filmy dostupné z internetu i televizního vysílání. Dále to jsou pornočasopisy nebo eroticky a agresivně laděná literatura. Pro dnešní děti, mládež, ale i dospělé oblíbené bojové hry snižují práh citlivosti na násilí,

krutost a hodnotu života. I když se jedná o virtuální svět, tak boj, zabíjení, oplácení zla zlem se dostává do podvědomí každého hráče. Na školách vzrůstá šikana, žáci nevnímají učitele a vychovatele jako autoritu a může to dojít až tak daleko, že student nesmyslně zastřelí své spolužáky a učitele, jak slyšíme ze zpráv.

Ne příliš známými faktory patologického chování a psychických nemocí se zabývá psychiatr K. McAll, který na základě svých zkušeností uvádí jako příčinu psychických nemocí nebo závislostí patologický způsob života našich předků a příbuzných. Mezi tyto zátěže řadí např. sebevraždy, potraty, závislosti, sexuální zvrácenosti aj. (McAll, 2007).

Jako jedno z důležitých východisek pro řešení problémů s výchovou a patologickým chováním můžeme považovat podporu státu v rodinné politice, která by pozitivně ovlivňovala jak hromadné sdělovací prostředky, tak vzdělávání, výchovu, kulturu, zákonodárství, zdravotnictví a ostatní oblasti společenského života.

1.7 Život současné rodiny

Dnešní rodina se podle Šulové vyznačuje následujícími znaky:

- přímé výchovné působení rodičů je nahrazováno výchovou v různých společenských institucích;
- oba rodiče se plně věnují své profesi a péči o dítě přebírá prarodič, výchovné instituce (rodina dvoukariérová);
- mezigenerační konflikty mezi dětmi a rodiči a malý kontakt s prarodiči;
- odklon od tradičních rolí (dominantní hostilnější otec a laskavá submisivnější matka);
- zvýšení průměrného věku partnerů při uzavírání prvního manželství;
- diferenciací forem soužití manželů a rodin (neúplné rodiny, nevlastní rodiče a děti, svobodné matky s dětmi, bezdětné ženy a bezdětné páry);
- snížení porodnosti vlivem seberealizace mladých párů, materiální nejistoty, upřednostňování jiných hodnot, důraz na materiální hodnoty, studium a přípravu na povolání, antikoncepce, vysoká zaměstnanost žen;

- nízká stabilita české rodiny ve srovnání s Evropou, která je dána vysokou společenskou tolerancí vůči rozvodům a neexistence protirozvodových bariér;
- stírání mužské a ženské role vlivem feministického hnutí,
- omezování bezprostředních kontaktů mezi partnery a dětmi díky životnímu způsobu, hodnotám apod. (In Celá, 2006).

Na kvalitu života rodiny má bezesporu velký vliv konzumní styl současné společnosti. Otcové pracují dlouho do noci, aby zajistili své rodině prostředky k živobytí a splnění dosti vysokých požadavků a trendů dnešní doby, v důsledku čehož je jejich přítomnost v rodinách nedostatečná. Někteří si myslí, že hlavní roli ve výchově dětí má matka a nechávají většinu starostí na ženě. Mnohé matky nedokáží přijmout mateřství a výchovu dětí jako velmi významnou činnost pro dobro lidstva, neboť veřejné mínění o ženách na mateřských dovolených není zrovna pozitivní. Proto někdy příliš brzy spěchají do zaměstnání, aby byly společnosti k užítku a svěřují své malé potomky do péče jiných. Když přijdou oba rodiče ze zaměstnání, jsou unavení, někdy ještě i doma řeší pracovní úkoly a už nemají příliš mnoho času na to, aby se dostatečně věnovali svým dětem i sobě navzájem. Kde je chyba a jak tento problém řešit? Trend dnešní doby je žít a užít, tak nám to hlásají média. Tak se ženeme za mamonem, děti nám rostou a život utíká. Je tedy dobré občas se zastavit a uvědomit si krásu života, přítomnost těch, kteří nás mají rádi a tak trochu pozastavit čas, který tak rychle ubíhá.

B. Ferrero uvádí, že nestačí děti ujišťovat, že všechno děláme pro ně, ony totiž ze všeho nejvíce potřebují přítomnost rodičů a jejich společenství. Snažme se trávit čas spolu: jezme společně, vypneme televizi, povídejme si a naslouchejme jeden druhému, založme rodinnou tradici, společně si čtěme (Ferrero, 2007).

Jak již bylo uvedeno, tak velkým problémem dnešní doby je stálý spěch a nedostatek času na to, co by mělo být pro nás nejvíce důležitým, a to je rodina. Děti na jedné straně potřebují nejen slyšet, ale i cítit, že je máme rádi, na straně druhé potřebují s námi být, sdělovat problémy nebo si jen tak povídat.

1.8 Rodina a zákon

Podle Zákona o rodině mají muž i žena stejná práva a stejné povinnosti. Jejich povinností je žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečo-

vat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Podle svých schopností, možností a majetkových poměrů jsou manželé povinni uspokojovat potřeby rodiny. Rodiče jsou povinni pečovat o nezletilé dítě, zejména o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, mají chránit zájmy dítěte. Co se týká výchovy, tak mají právo užít přiměřených výchovných prostředků, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte, jeho zdraví a vývoj. Dítě má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjádřit ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby. Dítě ve společné domácnosti rodičů je povinno jim pomáhat, ctít je a respektovat. Rozhodující úlohu ve výchově mají rodiče, mají být příkladem a za dítě jsou zodpovědní oba rodiče (Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.).

Zákon zcela jasně vymezuje práva a povinnosti rodičů i dětí. Ze zkušeností víme, že zákon není vždy dodržován, a tím vznikají konflikty, které mohou vést k patologickému a dokonce k trestnému chování. Každému by mělo být zřejmé, co je správné a čemu se má vyhýbat. V praktickém životě však není jednoduché uskutečňovat ideály a dodržovat všechny povinnosti vyplývající ze zákona a morálních norem. Musíme brát v úvahu individuální aspekty života jedince, jeho rodiny i celé společnosti. Z tohoto důvodu je důraz na kvalitu osobnosti vychovatele a jeho kompetence, a to ve školství i mimo něj, zcela zásadní.

1.9 Rodina a její význam ve společnosti

Současná rodina je do značné míry negativně ovlivněna druhou sexuální revolucí, která proběhla na přelomu 60. a 70. let 20. století, a přinesla s sebou odstranění zábran v sexuálním nemanželském styku, zvýšení promiskuity a porodnosti nemanželských dětí, velkou rozvodovost, tzv. žití na zkoušku, nárůst umělých potratů, pohlavních nemocí včetně nevyléčitelné nemoci AIDS (Grecmanová, 2002).

Po pádu komunistického režimu se morální zábrany uvolnily ještě více. Rozvinula se pornografie včetně dětské, vlivem masmédií a internetu se šíří filmy plné násilí a sexu. Tyto uvedené skutečnosti podporují krizi manželství, neshody a konflikty v rodinách, které způsobují trápení nejen jejím členům, ale i celým národům, především však dětem, které tímto nejvíce strádají.

Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí, neboť optimálně spojuje osobní zájem o prospěch partnerů i dětí se zájmem společnosti na stabilitu soužití mužů a žen. Dítě získává pocit jistoty v blízkých lidech a nemůže si osvojit žádnou dovednost, postoj a hodnotovou

orientaci bez trvalého působení angažovaných vychovatelů. Žít se stálým partnerem a mít děti je hodnotou, která je ceněná všemi společnostmi. Rodina byla prvním a často i jediným zdrojem podpory lidí, kteří se dostali do nesnází (Matoušek, 2003).

Význam rodiny je pro rozvoj společnosti nezastupitelný, neboť podle toho, jak se budeme věnovat svým dětem, jak je budeme vychovávat, taková bude naše budoucnost. Vzhledem k současné krizi rodiny a rodinného života stojí před všemi lidmi velký a nelehký úkol: posílit hodnotu rodiny a její význam pro ostatní, podporovat soudržnost rodin, a to politiky, v médiích i ve výchovně vzdělávacích zařízeních a samozřejmě v našich rodinách.

2 RODINNÁ VÝCHOVA NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Výchova dětí v rodině je natolik závažnou otázkou, že se rodinná výchova zařazuje do učebního plánu. Tato výuka by měla dát základy harmonického, tvůrčího života v rodině a také základy péče o potomky včetně jejich výchovy (Malach, 2007).

2.1 Zásady a cíle vzdělávání ve škole

Vzdělávání je založeno na zásadách rovného přístupu, zohlednění potřeb jednotlivce, vzájemné úctě, respektu, názorové snášenlivosti, solidaritě a důstojnosti a má být zdokonalováno na základě výsledků vědy, výzkumu a vývoje. Mezi obecné cíle vzdělávání patří rozvoj osobnosti vybavený poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní život, výkon povolání nebo pracovní činnosti. Cílem je získání všeobecného, odborného vzdělání, uplatňování zásad demokracie a práva, základních lidských práv a svobod. Vzdělání je podle zákona veřejnou službou. Pro každý obor vzdělání se vydávají rámcové vzdělávací programy, které vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů (Školský zákon č. 561/2004 Sb.).

2.2 Pojetí rodinné výchovy na 2. stupni základních škol

Rodinnou výchovu lze podle Janiše vnímat jako:

- rodinnou výchovu v nejužším slova smyslu (výchova v konkrétní rodině)
- součást sexuální výchovy
- jednu z forem výchovy
- vyučovací předmět

Jedličková uvádí následující omyly v pohledu na rodinnou výchovu: rodinná výchova je samozřejmostí v rodinách; co nedokáže, nestihne, opomene nebo pokazí rodina, to napraví škola; lidé jsou připraveni na výchovu dorůstající generace; přípravu na roli rodiče jako vychovatele dětí zajistí vyučovací předmět (In Janiš, 2002).

Jiný pohled na tuto problematiku zaujímá Holásková, která předpokládá, že profesionální pedagogové zabývající se pubescenty mají časově delší prostor na jejich ovlivňování než nukleární rodina. Aby výchova a vzdělání našich dětí byly účinné a úspěšné, musíme je

dobře znát. V období pubescence je poznávání žáků komplikovanější a složitější, proto by učitelé měli mít znalosti o tomto vývojovém stadiu. Odborná literatura však neodpovídá dostatečně jak a jakým způsobem je možno pubescenta formovat a měnit jeho postoje. Spoléhat se pouze na výchovu v rodinách vzhledem k nárůstu sociálně patologických jevů je nesmyslné. Výzkumné šetření na jedné škole ukázalo, že použití diskusních didaktických metod prokázalo změny postojů, a to u dívek více než u chlapců. Postoje chlapců lépe ovlivnil pedagog, který vyučoval běžnými didaktickými metodami. Pozitivní změny bylo možné dosáhnout dobrou odbornou přípravou kreativních pedagogů a zmírněním převahy žen ve školství, neboť k vytváření pozitivních vzorců je zapotřebí obou pohlaví (Holásková, 2002).

Výchova člověka je náročná a složitá činnost. Dalo by se říci, že rozumová, estetická, pracovní a tělesná složka výchovy je určována stupněm rozvoje společnosti, vědy a techniky. Totéž z části platí i o morální výchově, avšak tato složka se považuje za velmi komplikovanou a nejvíce bývá ovlivněna mravní úrovní rodičů a samotným příkladem jejich života. Z tohoto hlediska se může zdát, že dítě, které přijde do první třídy, není možno morálně formovat, avšak ze zkušenosti víme, že bezproblémové dítě ve školním prostředí může být negativně nebo pozitivně ovlivněno svými učiteli nebo spolužáky. Z tohoto důvodu lze považovat zejména kvalitní mravní výchovu, která úzce souvisí s výchovou rodinnou, za velmi důležitou i ve výchovně-vzdělávacím zařízení jako je základní škola.

Preventivní programy mají být systematické, přiměřené, adresné, otevřené, důsledné, individuální a mají poskytovat opravdový model chování. Podle Selveise by rodina měla spolupracovat se školou a je důležité si uvědomit, že prevence dětí a mládeže vyžaduje prevenci dospělých a společnosti (In Bindasová, 2007).

Rodinná výchova se na základních školách se řídí RVP pro základní vzdělávání, ze kterého učitelé na konkrétní škole vypracovávají školní vzdělávací program, který má vycházet z obsahu RVP.

V následujícím textu jsou ve stručnosti uvedeny oblasti, které se na 2. stupni ZŠ vyučují, neboť RVP nezahrnuje pouze výchovu k rodinnému životu, ale i jiné výchovy, které s rodinou mohou souviset.

2.3 Oblasti související s rodinnou výchovou na 2. stupni ZŠ

V RVP pro základní vzdělávání se v rámcovém učebním plánu pro 2. stupeň ZŠ problematika společenských vztahů, život a chování jedince ve společnosti shrnuje do tří vzdělávacích oblastí, a to:

1. Člověk a společnost
2. Člověk a příroda
3. Člověk a zdraví

V rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost zahrnuje vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Výchova k občanství následující učivo:

- Člověk ve společnosti: život ve škole, práva a povinnosti žáků, význam vzdělání, tradice, ochrana kulturních památek, přírodních objektů, majetku, státní symboly, svátky, vlastenectví, kulturní hodnoty, tradice, instituce, prostředky masové komunikace, přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost mezi lidmi, solidarita, mezilidské vztahy a komunikace, konflikty, nesnášenlivost, morálka, svoboda, pravidla chování, spolupráce
- Člověk jako jedinec: projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání, osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, charakter, vrozené předpoklady, vnímání, prožívání, poznávání, posuzování, osobní hodnoty, sebehodnocení, stereotypy v posuzování, životní cíle a plány, význam motivace, aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji
- Stát a hospodářství: hmotné a duševní vlastnictví, hospodaření s penězi, majetkem, rozpočet rodiny, státu, výroba, obchod, služby, principy tržního hospodářství
- Stát a právo: právní základy státu, státní správa a samospráva, principy demokracie, lidská práva (ochrana lidských práv, šikana, diskriminace), právní řád ČR, protiprávní jednání, právo v každodenním životě
- Mezinárodní vztahy, globální svět: evropská integrace (Evropská unie a ČR), mezinárodní spolupráce (Rada Evropy, NATO, OSN), globalizace (klady, zápory, globální problémy a jejich řešení)

Vzdělávací oblast Člověk a příroda zahrnuje vzdělávací obor přírodopis, ve kterém jsou následující témata týkající se člověka a jeho vztahu k přírodě:

- Biologie člověka: nemoci, úrazy a prevence (příčiny, příznaky, léčba), životní styl (pozitivní a negativní dopad na zdraví člověka)
- Základy ekologie: organismy a prostředí (vzájemné vztahy, potravní řetězce, rovnováha v ekosystému), ochrana přírody a životního prostředí (globální problémy a jejich řešení)

Ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví jsou obsahem učiva následující okruhy:

- Vztahy mezi lidmi a formy soužití: vztahy ve dvojici (kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství), vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity (rodina, škola, vrstevnická skupina, obec)
- Změny v životě člověka a jejich reflexe: dětství, puberta, dospívání (tělesné, duševní a společenské změny), sexuální dospívání a reprodukční zdraví (předčasná sexuální zkušenost, těhotenství a rodičovství mladistvých, poruchy pohlavní identity)
- Zdravý způsob života a péče o zdraví: výživa a zdraví (zásady zdravého stravování, vliv životních podmínek a způsobu stravování na zdraví, poruchy příjmu potravy), tělesná a duševní hygiena (zásady osobní a duševní hygieny, otužování, význam pohybu pro zdraví), režim dne, ochrana před přenosnými i nepřenositelnými chorobami, chronickým onemocněním a úrazy (bezpečné způsoby chování – nemoci přenosné pohlavním stykem, HIV/AIDS, hepatitidy), preventivní lékařská péče, odpovědné chování při úrazech, sportu, na pracovišti v dopravě
- Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence: stres a jeho vztah ke zdraví (kompenzační, relaxační a regenerační techniky k překonávání únavy, stresu), civilizační choroby (rizika, prevence, léčba), auto-destruktivní závislosti (zdravotní a sociální rizika zneužívání návykových látek, patologického hráčství, práce s počítačem), skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita (šikana a jiné projevy násilí, formy sexuálního zneužívání dětí, komunikace se službami pomoci), dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví (bezpečnost ve škole, v dopravě), manipulativní reklama a informace (reklamní vlivy, působení sekt), ochrana člověka za mimořádných událostí (živelné pohromy, terorismus)

- Hodnota a podpora zdraví: celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci (složky zdraví a jejich interakce, základní lidské potřeby a jejich hierarchie), podpora zdraví a její formy (prevence a intervence, působení na změnu kvality prostředí a chování jedince, odpovědnost jedince za zdraví), podpora zdraví v komunitě (programy podpory zdraví)
- Osobnostní a sociální rozvoj: sebepoznání a sebepojetí (vztah k sobě samému, vztah k druhým lidem, zdravé a vyrovnané sebepojetí), seberegulace a sebeorganizace činností a chování (cvičení sebereflexe, sebekontroly, sebeovládání a zvládání problémových situací, stanovení osobních cílů a postupných kroků k jejich dosažení), psychohygiena pro předcházení a zvládání stresu, hledání pomoci v problémech, mezilidské vztahy, komunikace a kooperace (respektování sebe i druhých, empatie, aktivní naslouchání, efektivní a asertivní komunikace a kooperace), morální rozvoj (cvičení zaujímání hodnotových postojů a rozhodovacích dovedností, dovedností pro řešení problémů v mezilidských vztazích, pomáhající a prosociální chování (RVP, 2007).

RVP základního vzdělávání zahrnuje i rámcový učební plán, kde jsou rozepsány jednotlivé vzdělávací oblasti a obory včetně disponibilní a povinné časové dotace pro jednotlivé vyučovací předměty.

2.3.1 Výchova ke zdravému životnímu způsobu a stylu

V současné vzdělávací soustavě se v RVP rozšiřují formy a prostředky výchovy ke zdravému způsobu života, a to v rámci průřezového tématu Enviromentální výchova, ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví. Životní způsob je pojímán jako soubor podstatných rysů vyjadřujících činnosti národů a sociálních skupin v určitých společenských podmínkách. Životní styl představuje činnosti a s nimi spojené postoje, normy, hodnoty a návyky trvalého rázu každého jednotlivce. Zdravý životní styl zahrnuje rozvoj tělesné, psychické a duchovní kultury osobnosti a je tou nejlepší prevencí sociálních deviací a posiluje také odpovědnost za jednání a vytváření optimálního života s duchovním a mravním rozměrem (Kraus, 2008).

V oblasti práce s dětmi a mladými lidmi, která se týká prevence a vytváření výchovného prostředí pro výchovu šťastného dítěte, uvádí Csikszentmihalyi těchto pět charakteristik:

1. jasnost v očekávání dospělých (dítě má vědět, co může a co ne);
2. dítě má mít jistotu, že je pro rodiče středem zájmu;
3. poskytnout dítěti svobodnou volbu z různých možností včetně porušení pravidla, (dítě musí být připraveno nést za své chování následky);
4. závazek dát dítěti důvěru, aby dělalo, co ho baví;
5. poskytnout komplexní příležitosti pro jeho aktivity (In Bindasová, 2007).

Oblasti související s rodinnou výchovou jsou velmi obsáhlé. Podle mého názoru je vymezeno nedostatečné množství vyučovacích hodin k tomu, aby pedagogové mohli probrat všechny okruhy tak, aby žáci učivo pochopili a doporučená témata začlenili do svého života. Systém dnešního školství je zaměřen zejména na vzdělávání pro budoucí profese žáků, malý důraz se klade na duševní rozvoj jedinců a mravní výchovu. Dále záleží na každém učiteli, jak učební látku dětem vysvětlí, jaký je jeho morální profil, hodnoty i osobní vlastnosti a rovněž jaký má přístup k žákům.

Pro společnost jsou potřební odborníci různých profesí, avšak pokud tito lidé nebudou vyzrálí i po mravní stránce, nemůže to přinést lidstvu očekávaný efekt z reforem, které nebudou klást důraz i na morální rozvoj osobnosti.

Na závěr uvádím citát učitele národů, Jana Amose Komenského, který svým učením přinesl lidstvu mnoho moudrosti a může být pro nás velkým odkazem: „*Šťastný národ, který má hojnost dobrých škol a dobrých knih*“ (Friedl, 2008).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 INFORMOVANOST ŽÁKŮ V PROBLEMATICE SOUVISEJÍCÍ S RODINNOU VÝCHOVOU

Důvodem toho, že jsem se rozhodla ve své bakalářské práci řešit problematiku informovanosti v problematice související s rodinnou výchovou, byla svědectví některých žáků 2. stupně ZŠ, ze kterých vyplývalo, že ve výuce rodinné výchovy se pedagogové zaměřují na určité tematické okruhy více a na jiné, které žáci považovali za důležité pro život, méně nebo vůbec. Při konzultacích konkrétních problémů s některými učiteli jsem pocítila nechuť a dokonce odmítnutí informovat žáky pravdivě v oblasti mravní a sexuální výchovy, u jiných neschopnost či nedůslednost řešení problematičtějšího chování některých žáků

3.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit informovanost žáků 9. tříd ZŠ v tematice související s rodinnou výchovou, a to v následujících oblastech: ochrana životního prostředí, zásady slušného chování, zdravý životní styl, toxikomanie, násilí a šikana, morální chování, příprava na život v manželství, péče o děti a jejich výchova, vztahy mezi rodiči a dětmi, sexuální výchova. Provedený výzkum by měl ukázat, na které oblasti by se pedagogové mohli více zaměřit a která témata žákům podrobněji a důkladněji přiblížit a naopak, o kterých tématech jsou žáci dostatečně informováni. Výzkum má zjistit, nakolik jsou žáci informováni v některých okruzích společenského života a výchovy, a to tak, že sami vyhodnotí stupeň informovanosti na škále: dostatečně, málo, nebo vůbec. Dvě závěrečné otázky v dotazníku jsou vytvořeny se záměrem zjištění osobního názoru žáků na vlastní budoucí sexuální a manželský život, což může částečně naznačit nutnost změny, případně setrvání v současném způsobu výuky v oblasti morálního a sexuálního života nejen žáků 2. stupně, ale i žáků 1. stupně ZŠ.

3.2 Analýza výzkumného pole (popis výzkumného vzorku)

K výzkumu byli záměrně vybráni žáci 9. tříd ZŠ, neboť tito žáci obsah výuky rodinné výchovy již absolvovali.

Oslovené ZŠ měly různé zaměření:

- ZŠ se zaměřením na ekologii

- ZŠ se zaměřením na umění
- ZŠ církevní
- ZŠ bez speciálního zaměření, menší město

3.3 Předpoklady výzkumu informovanosti žáků v některých oblastech související s rodinnou výchovou

Předpokládám, že více než 70 % žáků vnímá svoji informovanost v oblasti ochrany životního prostředí za dostatečnou. Stejný předpoklad se týká oblastí zásad slušného chování, zdravého životního stylu, nebezpečí užívání drog a návykových látek a také informovanosti o používání antikoncepce.

Předpokládám, že 50 – 60 % žáků považuje za dostatečné informování o otázkách správného a morálního chování, dále o vytvoření harmonického manželství, o péči o děti a jejich výchovu a rovněž o vztazích mezi rodiči a dětmi.

Co se týká poslední otázky, jestli je pro dotazované žáky ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem, předpokládám, že 60 % respondentů odpoví ano.

3.4 Způsob zjištění a měření výzkumných dat

Pro stanovený účel této bakalářské práce jsem jako způsob sběru dat zvolila dotazník (Příloha I), který jsem vypracovala na základě tematických okruhů v RVP pro základní vzdělávání s tím, že jsem se soustředila zejména na tyto oblasti: ochrana životního prostředí, zásady slušného chování, zdravý životní styl, toxikomanie, násilí a šikana, morální chování, příprava na život v manželství, péče o děti a jejich výchova, vztahy mezi rodiči a dětmi, sexuální výchova.

Dotazník byl statisticky vyhodnocen a byly stanoveny absolutní a relativní četnosti odpovědí na určité téma.

V Tabulce 1 jsou uvedeny hodnoty výzkumu, které byly zjištěny pomocí tzv. „čárkovací metody“. Tyto hodnoty udávají četnosti odpovědí na otázky, v Tabulce 1 jsou uvedeny v číslech. Relativní četnost je vyjádřena v procentech a poskytuje informaci o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu, kategorii (Chráška, 2007).

3.5 Vyhodnocení dotazníků

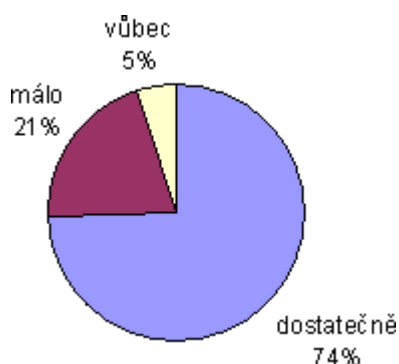
V dotazníku jsou otázky sestaveny tak, aby každý žák otázce rozuměl a dokázal na ni odpovědět podle toho, jak vnímá a pamatuje si učivo v tematice související s rodinnou výchovou. Dotazník splňuje z části i seznámení žáků s některými problematickými otázkami (např. možné nežádoucí účinky hormonální antikoncepce, psychické problémy po potratu apod.).

Dotazníky byly rozdány žákům se souhlasem ředitelů nebo zástupců ředitelů škol, žáci dotazník vyplnili přímo ve vyučování na žádost učitele, návratnost dotazníku byla 100 %.

Dotazníky byly vyhodnoceny formou absolutní a relativní četnosti, viz Tabulka 1, která uvádí vyhodnocení všech škol. V přílohách Tabulka 2, Tabulka 3, Tabulka 4 a Tabulka 5 jsou zaznamenány výsledky jednotlivých škol, a to pro informaci, že v každé škole se hodnoty v některých oblastech velmi liší. Cílem bakalářské práce však nebylo srovnání výsledků oslovených škol, ale vyhodnocení všech dotazovaných.

V následujícím textu jsou uvedeny výsledky výzkumu formou relativní četnosti (v procentech).

Co se týká výuky ohledně **ochrany životního prostředí** (třídění odpadů, šetření vodou a energií, udržování čistoty a pořádku) odpověděli žáci, že byli informováni dostatečně v 74%, ve 21 % málo, v 5 % vůbec.

V **zásadách slušného chování** (zdravení starších lidí, zásady správného stolování, slušné vyjadřování) zaškrtili žáci odpověď dostatečně v 85 %, v 9 % málo, v 6 % vůbec.

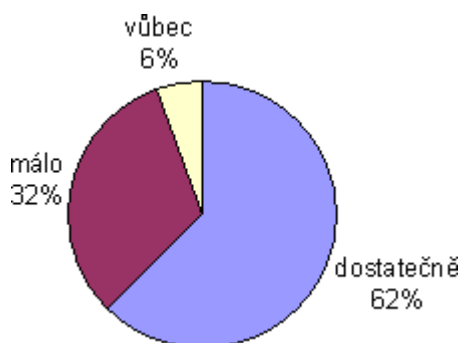
Ohledně seznámení se **zdravým životním stylem** (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času) uvedli žáci 71 % dostatečnou informovanost, 27 % malou, 2 % žádnou, tedy vůbec.

V otázce **nebezpečí užívání drog a návykových látek** (vznik závislosti, narušení vztahů, poškození zdraví až smrtelné následky) je odpověď dostatečně v 89 %, v 6 % málo, v 5 % vůbec.

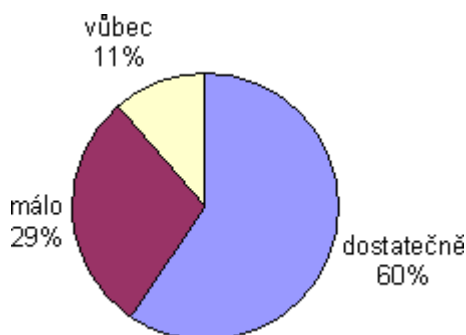
O **důsledcích násilí pro oběti** (psychické potíže, sebevražedné myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuálního zneužívání) uvádí informovanost 52 % žáků jako dostatečnou, 42 % žáků jako malou, 6 % žáků jako žádnou.

Informování o tom, že **bojové počítačové hry a sledování filmů s agresivní tématikou zvyšují sklony k násilí** vnímá 24 % žáků jako dostatečné, 46 % jako malé, 30 % uvedlo, že nebyli informováni vůbec.

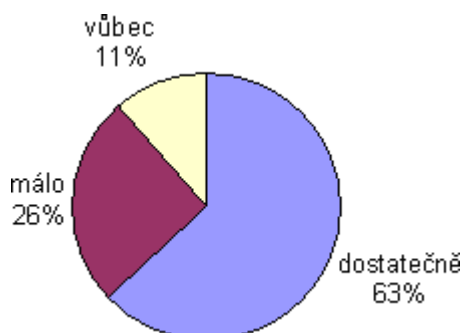
V oblasti poučení o **správném a morálním chování** (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štedrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost) odpovědělo 62 % žáků dostatečně, 32 % málo, 6 % vůbec.

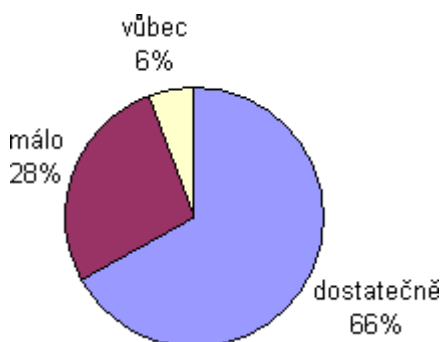
Seznámení s tím, jak vytvořit **harmonické manželství** (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání) vnímá 60 % žáků jako dostatečné, 29 % žáků jako malé, 11 % žáků jako žádné, tedy vůbec.

Ohledně výuky problematiky **péče o děti a jejich výchovy** (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově) je podle žáků informovanost v 63 % dostatečná, ve 26 % malá, v 11 % vůbec.

Informovanost o **vztazích mezi rodiči a dětmi** (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách) uvádí 66 % žáků dostatečně, 28% málo, 6% vůbec.

V otázce ohledně informování o **antikoncepčních prostředcích** (kondom, nitroděložní tělísko DANA, hormonální antikoncepce) odpovědělo 76 % žáků dostatečně, 18 % málo, 6% vůbec.

Poučení o **možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce** (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat) zaznamenalo v 25 % dostatečně, v 35 % málo, v 40 % vůbec.

Výuku o **metodě přirozeného plánování rodičovství** (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. symptotermální metoda) chápe 43 % žáků dostatečně, 30 % málo, 27 % vůbec.

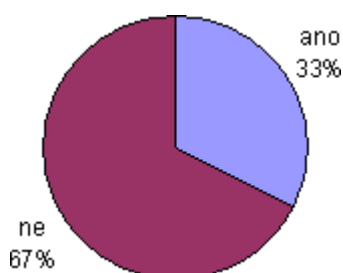
Na otázku informování o některých výzkumech, že **kondom ne vždy ochrání před hlavními nemocemi** (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV) odpovědělo 57% žáků ano, 43 % ne.

Co se týká sdělení, že **při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí** (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí zaznačilo 25 % žáků odpověď ano, 75 % odpověď ne.

V otázce informování o **možných psychických problémech po potratu** (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky) jsou odpovědi v 48 % ano, v 52 % ne.

Na dotaz: „**Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?**“ odpovědělo 35 % žáků ano, 65 % ne.

Na poslední otázku: „**Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?**“ uvedlo odpověď 33 % žáků ano, 67 % ne.

Odpovědi žáků se v některých otázkách zásadně liší, někteří vnímají informovanost jako dostatečnou, jiní v té samé otázce žádnou. Rozdíly ve výsledcích mohou být způsobeny tím, že žáci nesprávně pochopili otázku v dotazníku nebo se o daném tématu dověděli z jiného zdroje než ve škole a nedokáží tuto skutečnost odlišit nebo odpověděli ledabyly či nepravdivě. Pokud budeme předpokládat, že žáci odpověděli pravdivě v odpovědích, že učitelé je o dané tematice informovali málo nebo neinformovali vůbec, může být problém v pozornosti žáků nebo v nedostatečné výuce učitelů.

Uspokojivé či neuspokojivé výsledky v dotazníkovém šetření do určité míry odpovídají současnému stavu společnosti, který je dán rozvojem vědy a techniky, kvalitou mezilidských vztahů, morálkou prezentovanou hromadnými sdělovacími prostředky, politikou státu, zákony a normami společnosti, chováním nebo smýšlením lidí.

3.6 Porovnání předpokladů s výsledky výzkumu

Ve výzkumu byl potvrzen předpoklad, že více 70 % žáků považuje jako dostatečné informování o ochraně životního prostředí (74 % uvedlo dostatečně), o zásadách slušného chování (85 %), o zdravém životním stylu (71 %), o nebezpečí užívání drog a návykových látek (89 %) a o používání antikoncepce (76 %).

Předpoklad, že 50 – 60 % žáků vnímá jako dostatečnou míru informovanosti ohledně vytvoření harmonického manželství se potvrdil, 60 % uvedlo dostatečně. Předpoklad o dostatečném informování v 50 – 60 % se nepotvrdil v otázkách správného a morálního chování (62 %), dále ohledně informovanosti v péči o děti a jejich výchovu (63 %), o vztazích mezi rodiči a dětmi (66 %). Odchytky však nejsou velké.

Nebyl potvrzen předpoklad, že pro 60 % oslovených žáků je ideálem žít intimně po svatbě a s jedním partnerem, pouze 33 % žáků odpovědělo ano.

Výsledky výzkumu ukazují, že zhruba dvě třetiny žáků jsou dostatečně informovány v oblastech ochrany životního prostředí, v zásadách slušného chování, v problematice zdravého životního stylu, v nebezpečí užívání drog a návykových látek a ohledně druhů antikoncepčních prostředků. Výsledky výzkumu potvrzují nedostatečnosti v míře informovanosti žáků ZŠ v oblastech, které jsou pro život člověka a harmonický rozvoj celé společnosti velmi důležité. Zejména se to týká morální a rodinné výchovy. Žáci jsou vyučováni více o tom, jak ochránit přírodu a používat antikoncepci, než jak se mají v životě chovat, aby oni i jejich blízcí prožili šťastný a naplněný život.

3.7 Diskuse

Ve stručnosti uvedu komentář k některým tématickým okruhům uvedeným v dotazníku.

Předpokládala jsem, že žáci považují za dostatečnou ve více než 70 % výuku v oblasti problematiky zdravého životního stylu (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času), což se potvrdilo. Jako malou informovanost však uvedlo 27 % z nich, jako žádnou 2 %, což znamená, že jedna třetina není dobře v této problematice informována. Z mého pohledu je důležité, aby žáci věděli, jak se stravovat, co zdravé je a co není, jak a kde rozvíjet své zájmy a kam všude mohou jít a co dělat, aby dobře využili svůj volný čas. Existuje mnoho státních i nestátních organizací, které se věnují dětem a mládeži

v rámci volnočasových aktivit. Jedná se o problematiku primární prevence, kterou nelze opomíjet.

V dnešní době se často mluví o šikaně a násilí. V současnosti děti již od útlého věku mohou hrát bojové počítačové hry a sledovat filmy s agresivní tematikou. Bohužel, jak vyplynulo z výzkumu, už ale většinou neznají důsledky těchto činností, jak to potvrdily výsledky výzkumu.

Co se týká morální výchovy a výchovy k manželství a rodičovství, tak i zde se projevují nedostatky. Škola je výchovně vzdělávací zařízení, které by se nemělo soustředit pouze na předávání znalostí a vědomostí pro všeobecný přehled a pro profesní uplatnění, ale taktéž by mělo být zaměřeno na duševní hygienu, podporu dobrých mezilidských vztahů a morálního myšlení i chování.

Nejvíce problematickou vnímám oblast sexuální výchovy. Myslím si, že každý člověk ve svém nitru touží po čistotě a lásce. Tento ideál je však ubíjen propagací sexuálních požitků, bezpečného sexu užíváním antikoncepce, promiskuitou filmových hrdinů, zákonným schválením potratů jako řešení nechtěného těhotenství nebo možného zdravotního postižení nenarozených dětí.

Žákům je doporučována antikoncepce jako spolehlivá ochrana před nežádoucím těhotenstvím, ale v malé míře nebo vůbec je učitelé neinformují o možných závažných zdravotních důsledcích jako je poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat (Bajerová, 2009). O těchto skutečnostech se žáci většinou nedoslechnou ani od lékařů ani od učitelů a mnohdy ani od rodičů. V dotazníkovém šetření uvedlo pouze 25 % žáků dostatečné informování o možných nežádoucích účincích, 35 % zaznamenalo málo, 40 % vůbec. Vzhledem k závažným zdravotním důsledkům hormonální antikoncepce považuji za nutné, aby učitelé žáky o možnosti vzniku těchto zdravotních komplikací informovali.

Jako odpověď na možnou vznesenou námitku, že jestli tedy lidé mají bez plánování rodičovství plodit děti, tak uvedu, že existuje metoda přirozeného plánování rodičovství, která je ekologická, ekonomická a zdravotně nezávadná a spočívá na určení plodných a neplodných dnů, a to na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. symptotermální metoda (Kippley, 1995). Tato metoda sice předpokládá zdržení se sexuálního styku při předcházení těhotenství v období plodnosti, rovněž dobrou znalost metody a

denní pozorování, je však stejně spolehlivá jako hormonální antikoncepce a navíc nepoškozuje zdraví matky ani dětí. Podle vyhodnocení dotazníku velká část žáků o této metodě mnoho neví.

Další závažnou problematikou je otázka v dotazníku ohledně výzkumů, které prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV).

„Možné následky selhání kondomu, kdy jeden partner je nakažen virem HIV, jsou natolik vážné, a pravděpodobnost selhání tak vysoká, aby používání kondomu rizikovými skupinami nebylo prezentováno jako bezpečný sex. Ale i sebelepší používání nepoškozeného kondomu nechrání před pohlavními chorobami, které se přenášejí přímým kontaktem kůže, jako lidský papylomat (papillomavirus – HPV)“ (Clowes, 1999, s. 4). Clowes dále uvádí, že mírou přenosu HIV u manželských párů se zabývala studie lékařské fakulty na univerzitě v Miami. Tato studie prokázala, že tři z deseti žen, jejichž manželé nakažení virem HIV poctivě používali kondom, se nakazily během osmnácti měsíců.

I když by se mohlo zdát, že výzkumný vzorek v těchto výzkumech je malý a nemá dostatečnou vypovídací schopnost, tak si myslím, že v otázce rizika poškození lidského zdraví či dokonce zmaření života stačí, že existuje jeden případ, kdy na selhání prezervativu zemřel člověk.

V dnešní době jsou mladí lidé vyučováni v tom, aby nejdříve udělali kariéru, užili si svobodného života a materiálního bohatství a potom, třeba po třicítce měli potomky. Dívky už od útlého věku užívají pilulky proti početí nebo jinou antikoncepci, vědomě se brání těhotenství a pak přijde doba, kdy zatouží mít dítě a ono se to nedaří. Není se čemu divit, když po několik let žena užívá hormonální antikoncepci, která může plodnost poškodit, a následkem toho ztratí možnost naplnit své poslání být matkou. Řada laiků i odborníků tvrdí, že přece moderní vymoženosti vědy a techniky umožňují řešit i tento problém, a to umělým oplodněním. Tyto procedury však nejsou rovněž bez rizika, někdy stojí velké finance, přináší zdravotní problémy a úspěch není vždy zaručen. Vystává zde také etický problém redukce lidských zárodků a jejich využití pro pokusy, kosmetiku nebo léčbu.

Někdo může namítnout, že přece mít dítě je dobrá věc. Je ale opravdu dobrá i za cenu toho, že lidská embrya se zničí nebo na nich budeme dělat pokusy? Co řekneme dítěti počatému ve zkumavce až se nás zeptá, proč jeho sourozenci museli umřít, aby on mohl žít? Máme

jistotu, že tyto děti nebudou mít tělesné nebo psychické problémy, se kterými si nebudeme vědět rady?

Je nutné učit děti celé pravdě, nejenom tomu, co se nám hodí a z čeho plynou zisky.

O umělých potratech se stále vedou žhavé diskuse. Zastánci potratů hlásají právo ženy na svobodnou volbu, odpůrci umělého ukončení těhotenství usilují chránit život nenarozených dětí a také zdraví matek, které mohou po potratu trpět jak psychickými, tak i somatickými nemocemi.

Málo lidí zná tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu a který způsobuje hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimii, anorexii, promiskuitu, ztrátu smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky (Ney, 2000).

Nikdo z nás si přece nepřeje, aby se naše dítě trápilo. Bude dívka trpět víc, když nečekaně otěhotní a dítě si ponechá i za nepříznivých okolností, anebo ho dá k adopci, nebo když si později uvědomí, že nechala zmařit život vlastního dítěte?

Informujme tedy pravdivě, nejen z části, a učme své děti žít život zodpovědně i s těžkostmi, které s sebou často přináší.

Poslední dvě otázky v dotazníku zní: Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk? Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem? Většina žáků uvedla zápornou odpověď na obě otázky. Z těchto odpovědí je cítit smutek a zklamání a vyvstává otázka, k čemu vlastně naše děti vedeme, že ve svých patnácti letech už nemají svůj ideál, který je ale určitě ukrytý v jejich nitru, nenašel se však zřejmě nikdo, kdo by je podpořil v jejich snech a touhách. Ani se nelze divit, že dnešní děti postrádají ideál čistoty, když jsou obklopeny propagací sexu ze všech stran, když ani pedofilie není potrestána po zásluze a homosexualita je chápána jako něco normálního. Zjištěné údaje by však měly být důvodem k zamyšlení, jak tuto situaci zlepšit. Učitelé a vychovatelé by měli být vzorem, ale nejen oni, ale všichni, kteří mají poznání, že pravda je jen jedna a vždy se vyplatí ji říci celou.

K sexuálnímu životu se vyjadřuje PhDr. Helena Rozinajová, CSc., která uvádí, že sexuální nevázanost přináší každému jednotlivci rozklad osobnosti, ničí jeho osobní štěstí a odráží se i na jeho pracovní výkonnosti. Pokud má pohlavní život obšťastňovat oba partnery, musí je spojovat vzájemná láska a úcta. Mravně oprávněný je pouze pohlavní život manželů,

předmanželský a mimomanželský pohlavní život je nemorální. Na závěr uvedu citát této zkušené matky i pedagožky, která tvrdí: „*Předmanželský pohlavní život je jako trhání květů z ovocných stromů, které má za následek, že pro nedočkavost a neschopnost zřící se lákavého voňavého květu nebudeme moci ochutnat zralé ovoce*“ (Rozinajová, 1988, s. 262).

3.8 Návrhy řešení k prohloubení výuky podporující rodinnou a mravní výchovu

Způsob, jak tuto situaci řešit, existuje, ale je velmi náročný. Reforma školství by se měla zaměřit nejen na kvalitní vzdělání, ale i dobrou výchovu pro dobro každého jedince a tímto celé společnosti. Základním činitelem výchovně-vzdělávacího procesu ve školství jsou učitelé. Na jejich osobních a mravních kvalitách závisí dobrá výuka i morálka jejich žáků. Žáci by měli na ZŠ získat všeobecné znalosti, dovednosti a schopnosti, ve kterých se pak podle svého profesního zaměření budou dále vzdělávat a měli by rovněž od svých pedagogů slyšet, co je dobré a co špatné, jak je správné se zachovat v určitých situacích. Morální chování by učitelé měli upevňovat formou zážitkové výuky, diskuse, her, přednášek odborníků i například prostřednictvím svědectví těch, kteří mají zkušenosti s nedodržením mravních norem nebo zákonů a jejich následky.

Praktické návrhy ke zlepšení kvality výuky k rodinnému životu:

- beseda s vyléčeným narkomanem
- beseda s obětí šikany nebo násilí
- beseda s příslušníkem Policie ČR o trestné činnosti
- film o svědectví nemocného AIDS
- rozhovor s dívkou, která podstoupila umělé přerušování těhotenství nebo shlédnutí dokumentu, který se postabortivním syndromem zabývá
- svědectví ženy nebo dívky, která měla zdravotní problémy způsobené užíváním hormonální antikoncepce
- svědectví manželů prožívající harmonické manželství, rozvedených manželů, těch, kteří překonali krizi manželství

- svědectví manželů s více dětmi, s adoptovanými dětmi, s rodiči, kteří mají děti v pěstounské péči
- beseda s odborníky, kteří se zabývají lidmi s patologickým chováním
- návštěva dětského domova, domova důchodců, hospice, školy pro děti se zvláštními zdravotními potřebami, kontaktního centra, center volného času
- výcvik asertivního chování
- aplikace výukových metod podporujících empatii, kreativitu, iniciativu, spolupráci, solidaritu, humánnost, toleranci, vzájemnou pomoc
- praktický nácvik komunikace s lidmi, řešení problémových situací, konfliktů
- začlenění etické výchovy do výuky
- vzdělávací semináře pro učitele v oblasti aktuálních otázek a problémů morální výchovy

Pokud se objeví problém, je nejlepší ho řešit. Z mého pohledu se problém vyskytl a vůbec není nezanedbatelný. Co se týká pedagogické profese, považuji za důležité, aby učitelé měli rádi především své žáky více než učitelské povolání, měli by být sami příkladnými lidmi a usilovat o dobro svých žáků, nejen o hromadění jejich vědomostí a znalostí.

ZÁVĚR

V teoretické části bakalářské práce jsou uvedeny pojmy, které vysvětlují a definují jevy tak, jak by měly ve skutečnosti být. Praktická část seminární práce však ukazuje, že realita je jiná. Mnoho z nás se domnívá, že pokud dáme dětem vše, uděláme pro ně to nejlepší. Pokud by se to týkalo pouze všeho v oblasti duševní, tak ze zkušenosti víme, že ani to nezaručuje dobrý výsledek. Často se lidé domnívají o různých věcech, že jsou dobré a nakonec vše může dopadnout opačně. Každý z nás byl nějak vychován, k různým životním ideálům. Pro rozhodování, konání a chování záleží i na naslouchání hlasu svědomí, který nás upozorňuje na špatné věci, a my občas i přes toto varování pokračujeme nesprávným směrem. Pokud však stále utlumujeme tento vnitřní hlas o dobru a zlu, otupíme a práh naší vnímavosti dobrého a zlého se stává stále více necitlivějším. Díky těmto procesům se pak může stát, že někteří lidé činí velké zlo a jsou přesvědčeni, že přináší lidstvu velký užitek.

Takto lze chápat dnešní dobu. Existuje spousta věcí a činností, které jsou prezentovány jako správné a lidem prospěšné, ve svých důsledcích ale způsobují nesmírné škody. Výrazným motivem jsou peníze, blahobyt nebo požitky. Avšak ta pravá lidská radost pramení ze srdcí lidí pokorných, moudrých, laskavých, plných lásky k lidem a životu a není podmíněna vysokým výdělkem, kariérou či popularitou. Vše, čím dnešní společnost žije, se odráží i na výchově a samozřejmě i na zařízeních, ve kterých výchova probíhá, tzn. i ve školách.

Učitelství je náročné povolání, ale má v sobě kouzlo a možnosti, jak předávat dětem to velké bohatství, které nashromáždily generace našich předků. Ze zkušeností však víme, že ne vždy se naše děti ve škole přiučí pouze dobrému.

Myslím si, že vzhledem k celkové mravní úrovni dnešní společnosti je nutné se zamyslet nad výchovou dětí a mládeže, zejména v oblasti morálky. Současný svět je přehlcen informacemi, které někdy mohou člověka formovat i negativním způsobem. Rovněž jsem přesvědčena, že pro šťastný život člověka není nutný materiální nadbytek, ale především dobré mezilidské vztahy a duševní pohoda, která pramení z dodržování základních mravních hodnot. Morální normy, zásady a hodnoty většinou dítě přejímá od svých rodičů, ale výchova je celoživotním procesem a škola zde může sehrát významnou roli. Podle svých vlastních zkušeností mohu potvrdit, že ne všichni pedagogové učí děti dobrému chování, někteří přeceňují význam získávání co nejvíce znalostí ve svém učebním předmětu a jsou i takoví, kteří žáky svým chováním pohoršují. Nemyslím si, že automaticky je každý peda-

gog příkladným člověkem. Na druhé straně je učitelství velmi náročným povoláním, zejména v dnešní době, kdy jsou žáci neukáznění, drzí, nevďeční a v některých případech až brutální, jak nám to oznamují hromadné sdělovací prostředky. Ale jak se má dítě naučit správnému chování, když o něho rodiče nejeví zájem, pohoršují ho, ba někdy i týrají nebo zneužívají? Je to začarovaný kruh, ze kterého je velmi obtížné se dostat. V tomto ohledu může velmi přispět k řešení tohoto problému politika státu, která morální chování, rodinný život a rozvoj mezilidských vztahů bude co nejvíce podporovat. Ale záleží i na každém z nás, jak se budeme angažovat ve veřejném životě a jaké morální hodnoty budeme prosazovat a uplatňovat, i když ani toto není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Pokud lidé nepochopí, že si máme vážit jeden druhého a chovat se tak, jak bychom si přáli, aby se druhí chovali k nám, těžko se bude společnost ubírat k lepšímu. Rozmach vědy a techniky lidstvo od utrpení a morálního úpadku nezachrání.

Tato bakalářská práce měla ukázat, na co by se výuka ve školách mohla více orientovat a jejím cílem bylo zjistit, jak některá témata související s rodinnou výchovou vnímají samotní žáci, a to z hlediska míry informovanosti ve zkoumaných oblastech. Z výše uvedeného vyplývá, že učitelé by měli předávat svým žákům v oblasti morálky lidský ideál a ne to, co právě hlásá dnešní svět. Toto vnímám jako prioritu a v podstatě hlavní cíl, kterému by školní výchova měla být podřízena. Provedený výzkum formou dotazníkového šetření, i když na malém vzorku, ukázal na určité mezery, které nejsou z hlediska mravní a rodinné výchovy bezvýznamné.

Navržené způsoby řešení by částečně mohly nedostatky eliminovat. Záleží však zejména na učiteli, jeho smýšlení a charakteru i na tom, jakým způsobem učivo podá svým žákům. Přípravu studentů pedagogického směru by bylo vhodné zaměřit i na výuku tradičních morálních hodnot a prosociálních dovedností, které se osvědčily v průběhu života předešlých generací. Velkým přínosem by podle mého názoru znamenalo zvýšení důrazu na praktické znalosti a zkušenosti studentů, a to například realizováním přednášek odborníků různých sociálních profesí a také navýšením hodin odborné praxe v různých výchovně-vzdělávacích, sociálních a pečovatelských zařízeních. Řešit výše uvedené problémy není snadným úkolem, ale pokud lidé budou usilovat o dobro, zajisté se to podaří.

Jsem ráda, že jsem díky této bakalářské práci získala mnoho nových informací a obohatila své poznání o nové vědomosti i zkušenosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace

- [1] CELÁ, J. *Kapitoly z teorie výchovy*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Univerzitní institut, 2006. ISBN 80-7318-504-0.
- [2] DINKMEYER, D., MCKAY, G. *Step: Efektivní výchova krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-85282-92-5.
- [3] FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-294-2.
- [4] GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I.* 1.vyd. Olomouc: Hanex, 1998. ISBN 80-85783-20-7.
- [5] GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika II.* 1.vyd. Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85783-24-X.
- [6] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Olomouc: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] CHUDÝ, Š. *Úvod do pedagogiky I.* 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Univerzitní institut, 2005. ISBN 80-7318-365-X.
- [8] JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-78-8.
- [9] KAŠPÁRKOVÁ, S. *Pedagogická diagnostika třídy a žáka*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta Humanitních studií, 2009. ISBN 978-80-7318-790-3.
- [10] KIPPLEY, J. a S. *Umění přirozeného plánování rodičovství*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995.
- [11] KOMENSKÝ, J. A. *Didaktika analytická*. 1. vyd. Brno: Tvořivá škola, 2004. ISBN 80-903397-1-9.
- [12] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [13] LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-980-9.

- [14] MALACH, J. *Pedagogika jako obecná teorie edukace*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-291-0.
- [15] MAŇÁK, J. a kol. *Alternativní metody a postupy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta, 1997. ISBN 80-210-1549-7.
- [16] MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém? O výchovných odměnách a trestech*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Portál, 1994. ISBN 80-7178-138-X.
- [17] MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- [18] McAll, K. *Uzdravení rodových kořenů*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-019-6.
- [19] NEY, P., PEETERSOVÁ, M. Příčiny a následky traumatu po potratu. In *Proč pláčeš, Miriam*. 1. vyd. Praha: Hnutí Pro život ČR, 2000. ISBN 80-238-4824-0.
- [20] OPATŘIL, S., HRADIL, F., PILČÍKOVÁ, V. *Pedagogika pro učitelství prvního stupně základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN 14-634-88.
- [21] PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.
- [22] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [23] ROZINAJOVÁ, H. *Pedagogika pre rodičov*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1988. SÚKK 121/I.-88-70-057-88 PPR.
- [24] ŠVEC, V., CHUDÝ, Š. *Pedagogika v teorii a praxi*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Univerzitní institut, 2004. ISBN 80-7318-192-4.
- [25] VOMÁČKA, J. *Kultura, škola, pedagogika*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. Fakulta pedagogická, 2002. ISBN 80-7083-5-575-3.
- [26] VORLÍČEK, CH. *Úvod do teorie výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-531-84.

Seriálové publikace

- [1] CLOWES, B. Jak chrání kondomy před AIDS a pohlavními nemocemi? *Hnutí Pro život*. 1999, č. 9.

Internetové zdroje:

- [1] FRIEDL, M. *Breviář myšlenek Jana Amose Komenského* [online]. 1. vyd. Brno: Integrál Brno, 2008. ISBN 978-80-871-76-01-6. [citováno 17. března 2010].
Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/komensky/citaty>.
- [2] JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. aj. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: VÚP, 2007. [citováno 23. února 2010].
Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf
- [3] RYBOVÁ, Z., BAJEROVÁ, J., CIGÁNEK, V. *Antikoncepce. Co potřebujete vědět ... ale nikdo o tom nemluví* [online]. Hnutí pro život. [citováno 1. března 2010]. Dostupné z: <http://prolife.cz/download/sklad/b004-antikoncepce.pdf>.
- [4] Zákon č. 567/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů [online]. [citováno 10. února 2010]. ISSN 1211-1244. Dostupné z:
http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf.
- [5] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů [online]. [citováno 12. února 2010].
Dostupné z: http://propravo.clanwars.cz/Zakon_o_rodine.doc.

Sborníky

- [1] BINDASOVÁ, O. Psychologie zdraví anebo – k čemu je nám prevence. In *Člověk, výchova, školství, společnost, vzdělání. Sborník statí z odborného semináře konaného na Filozofické fakultě Pardubice ve dnech 25. a 26. září pod názvem „K aktuálním otázkám pedagogiky a psychologie.“* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. s. 39-41. ISBN 978-80-7194-992-3.

- [2] HOLÁSKOVÁ, K. Vliv rodinné výchovy na změnu postoje pubescentů. In *Rodinná a sexuální výchova: problémy, akcenty, souvislosti. Sborník příspěvků z 5. celostátní konference: K aktuálním otázkám rodinné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. s. 91-93. ISBN 80-7041-317-4.
- [3] JANIŠ, K. Peripetie rodinné výchovy a ... In *Rodinná a sexuální výchova: problémy, akcenty, souvislosti. Sborník příspěvků z 5. celostátní konference: K aktuálním otázkám rodinné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. s. 8-11. ISBN 80-7041-317-4.
- [4] JANIŠ, K. Příspěvek k pojetí rodinné výchovy. In *Rodinná a sexuální výchova: problémy, akcenty, souvislosti. Sborník příspěvků z 5. celostátní konference: K aktuálním otázkám rodinné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. s. 48-51. ISBN 80-7041-317-4.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ Základní škola.

VŠ Vysoká škola.

RVP Rámcový vzdělávací program.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Vyhodnocení dotazníků (všechny školy): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Tabulka 2. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ se zaměřením a na ekologii): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Tabulka 3. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ se zaměřením na umění): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Tabulka 4. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ církevní): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Tabulka 5. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ bez zaměření, menší město): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Tabulka 1. Vyhodnocení dotazníků (všechny školy): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Počet dotázaných	141					
• muži	60					
• ženy	81					
Znění otázky	Dostatečně		Málo		Vůbec	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Probírali jste v hodinách rodinné výchovy ochranu životního prostředí (třídění odpadů, šetření vodou a energií, udržování čistoty a pořádku)?	105	74	29	21	7	5
Informovali vás učitelé o zásadách slušného chování (zdravení starších lidí, zásady správného stolování, slušné vyjadřování)?	120	85	13	9	8	6
Seznámili vás pedagogové se zdravým životním stylem (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času)?	100	71	38	27	3	2
Podali vám učitelé v předmětu rodinná výchova informace o nebezpečí užívání drog a návykových látek (vznik závislosti, narušení vztahů, poškození zdraví až smrtelné následky)?	125	89	9	6	7	5
Byli jste ve škole poučeni o důsledcích násilí pro oběti (psych.potíže, sebevraž. myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuál. zneužívání)?	74	52	59	42	8	6
Seznámili vás pedagogové s tím, že bojové počítač. hry a sledování filmů s agresivní tematikou zvyšuje sklony k násilí?	34	24	65	46	42	30

Poučili vás ve škole o správném a morálním chování (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štědrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost)?	88	62	45	32	8	6
Byli jste během výuky předmětu rodinná výchova seznámeni s tím, jak vytvořit harmonické manželství (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání)?	84	60	41	29	16	11
Probírali s vámi pedagogové problematiku péče o děti a jejich výchovu (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově)?	89	63	36	26	16	11
Hovořili s vámi učitelé o vztazích mezi rodiči a dětmi (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách)?	94	66	39	28	8	6
Byli jste informováni o antikoncepčních prostředcích (kondom, nitroděložní tělíčko DANA, hormonální antikoncepce)?	107	76	26	18	8	6
Dověděli jste se od učitelů o možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat)?	35	25	50	35	56	40

Informovali vás ve škole o metodě přirozeného plánování rodičovství (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. sympto-termální metoda)?	60	43	43	30	38	27
Znění otázky	ano		ne			
Některé výzkumy prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV). Informovali vás o těchto výzkumech v předmětu rodinná výchova?	81	57	60	43		
Sdělili vám učitelé, že při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí?	35	25	106	75		
Informovali vás učitelé o možných psychických problémech po potratu (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky)?	68	48	73	52		
Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?	49	35	92	65		
Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?	46	33	95	67		

Tabulka 2. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ se zaměřením a na ekologii): absol. a relat. četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Počet dotázaných	56					
• muži	28					
• ženy	28					
Znění otázky	Dostatečně		Málo		Vůbec	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Probírali jste v hodinách rodinné výchovy ochranu životního prostředí (třídění odpadů, šetření vodou a energií, udržování čistoty a pořádku)?	56	100	0	0	0	0
Informovali vás učitelé o zásadách slušného chování (zdravení starších lidí, zásady správného stolování, slušné vyjadřování)?	48	86	5	9	3	5
Seznámili vás pedagogové se zdravým životním stylem (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času)?	27	48	27	48	2	4
Podali vám učitelé v předmětu rodinná výchova informace o nebezpečí užívání drog a návykových látek (vznik závislosti, narušení vztahů, poškození zdraví až smrtelné následky)?	52	93	3	5	1	2
Byli jste ve škole poučeni o důsledcích násilí pro oběti (psych.potíže, sebevraž. myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuál. zneužívání)?	27	48	27	48	2	4
Seznámili vás pedagogové s tím, že bojové počítačové hry a sledování filmů s agresivní tematikou zvyšuje sklony k násilí?	7	12	30	54	19	34

Poučili vás ve škole o správném a morálním chování (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štedrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost)?	29	52	22	39	5	9
Byli jste během výuky předmětu rodinná výchova seznámeni s tím, jak vytvořit harmonické manželství (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání)?	28	50	20	36	8	14
Probírali s vámi pedagogové problematiku péče o děti a jejich výchovu (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově)?	37	66	15	27	4	7
Hovořili s vámi učitelé o vztazích mezi rodiči a dětmi (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách)?	34	61	16	28	6	11
Byli jste informováni o antikoncepčních prostředcích (kondom, nitroděložní tělíčko DANA, hormonální antikoncepce)?	49	87	6	11	1	2
Dověděli jste se od učitelů o možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat)?	9	16	27	48	20	36

Informovali vás ve škole o metodě přirozeného plánování rodičovství (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. sympto-termální metoda)?	21	37	20	36	15	27
Znění otázky	ano		ne			
Některé výzkumy prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV). Informovali vás o těchto výzkumech v předmětu rodinná výchova?	30	54	26	46		
Sdělili vám učitelé, že při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí?	13	23	43	77		
Informovali vás učitelé o možných psychických problémech po potratu (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky)?	28	50	28	50		
Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?	11	20	45	80		
Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?	15	27	41	73		

Tabulka 3. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ se zaměřením na umění): absol. a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Počet dotázaných	29					
• muži	11					
• ženy	18					
Znění otázky	Dostatečně		Málo		Vůbec	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Probírali jste v hodinách rodinné výchovy ochranu životního prostředí (třídění odpadů, šetření vodou a energií, udržování čistoty a pořádku)?	25	86	4	14	0	0
Informovali vás učitelé o zásadách slušného chování (zdravení starších lidí, zásady správného stolování, slušné vyjadřování)?	27	93	1	3	1	3
Seznámili vás pedagogové se zdravým životním stylem (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času)?	28	97	1	3	0	0
Podali vám učitelé v předmětu rodinná výchova informace o nebezpečí užívání drog a návykových látek (vznik závislosti, narušení vztahů, poškození zdraví až smrtelné následky)?	29	100	0	0	0	0
Byli jste ve škole poučeni o důsledcích násilí pro oběti (psych.potíže, sebevraž. myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuál. zneužívání)?	23	79	6	21	0	0
Seznámili vás pedagogové s tím, že bojové počítačové hry a sledování filmů s agresivní tematikou zvyšuje sklony k násilí?	19	66	9	31	1	3

Poučili vás ve škole o správném a morálním chování (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štedrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost)?	25	86	4	14	0	0
Byli jste během výuky předmětu rodinná výchova seznámeni s tím, jak vytvořit harmonické manželství (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání)?	25	86	3	10	1	3
Probírali s vámi pedagogové problematiku péče o děti a jejich výchovu (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově)?	24	83	5	17	0	0
Hovořili s vámi učitelé o vztazích mezi rodiči a dětmi (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách)?	27	93	2	7	0	0
Byli jste informováni o antikoncepčních prostředcích (kondom, nitroděložní tělíčko DANA, hormonální antikoncepce)?	29	100	0	0	0	0
Dověděli jste se od učitelů o možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat)?	20	69	7	24	2	7

Informovali vás ve škole o metodě přirozeného plánování rodičovství (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. sympto-termální metoda)?	26	90	1	3	2	7
Znění otázky	ano		ne			
Některé výzkumy prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV). Informovali vás o těchto výzkumech v předmětu rodinná výchova?	25	86	4	14		
Sdělili vám učitelé, že při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí?	13	45	16	55		
Informovali vás učitelé o možných psychických problémech po potratu (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky)?	23	79	6	21		
Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?	18	62	11	38		
Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?	14	48	15	52		

Tabulka 4. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ církevní): absolutní a relativní četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Počet dotázaných	17					
• muži	8					
• ženy	9					
Znění otázky	Dostatečně		Málo		Vůbec	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Probírali jste v hodinách rodinné výchovy ochranu životního prostředí (třídění odpadů, šetření vodou a energií, udržování čistoty a pořádku)?	11	65	5	29	1	6
Informovali vás učitelé o zásadách slušného chování (zdravení starších lidí, zásady správného stolování, slušné vyjadřování)?	12	71	3	18	2	12
Seznámili vás pedagogové se zdravým životním stylem (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času)?	17	100	0	0	0	0
Podali vám učitelé v předmětu rodinná výchova informace o nebezpečí užívání drog a návykových látek (vznik závislosti, narušení vztahů, poškození zdraví až smrtelné následky)?	15	88	2	12	0	0
Byli jste ve škole poučeni o důsledcích násilí pro oběti (psych.potíže, sebevraž. myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuál. zneužívání)?	8	47	9	53	0	0
Seznámili vás pedagogové s tím, že bojové počítačové hry a sledování filmů s agresivní tematikou zvyšuje sklony k násilí?	3	18	11	65	3	18

Poučili vás ve škole o správném a morálním chování (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štedrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost)?	10	59	6	35	1	6
Byli jste během výuky předmětu rodinná výchova seznámeni s tím, jak vytvořit harmonické manželství (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání)?	12	71	5	29	0	0
Probírali s vámi pedagogové problematiku péče o děti a jejich výchovu (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově)?	10	59	7	41	0	0
Hovořili s vámi učitelé o vztazích mezi rodiči a dětmi (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách)?	9	53	8	47	0	0
Byli jste informováni o antikoncepčních prostředcích (kondom, nitroděložní tělíčko DANA, hormonální antikoncepce)?	10	59	7	41	0	0
Dověděli jste se od učitelů o možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat)?	3	18	9	53	5	29

Informovali vás ve škole o metodě přirozeného plánování rodičovství (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. sympto-termální metoda)?	8	47	8	47	1	6
Znění otázky	ano		ne			
Některé výzkumy prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV). Informovali vás o těchto výzkumech v předmětu rodinná výchova?	10	59	7	41		
Sdělili vám učitelé, že při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí?	4	24	13	76		
Informovali vás učitelé o možných psychických problémech po potratu (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky)?	7	41	10	59		
Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?	13	76	4	24		
Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?	13	76	4	24		

Tabulka 5. Vyhodnocení dotazníků (ZŠ bez zaměření, menší město): absol. a relat. četnost míry informovanosti žáků 9. tříd ve vybraných oblastech předmětu rodinná výchova.

Počet dotázaných	39					
• muži	13					
• ženy	26					
Znění otázky	Dostatečně		Málo		Vůbec	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Probírali jste v hodinách rodinné výchovy ochranu životního prostředí (třídění odpadů, šetření vodou a energií, udržování čistoty a pořádku)?	13	33	20	51	6	15
Informovali vás učitelé o zásadách slušného chování (zdravení starších lidí, zásady správného stolování, slušné vyjadřování)?	33	85	4	10	2	5
Seznámili vás pedagogové se zdravým životním stylem (sport, zdravá výživa, dostatečný spánek, zájmy, efektivní využití volného času)?	28	72	10	26	1	3
Podali vám učitelé v předmětu rodinná výchova informace o nebezpečí užívání drog a návykových látek (vznik závislosti, narušení vztahů, poškození zdraví až smrtelné následky)?	29	74	4	10	6	15
Byli jste ve škole poučeni o důsledcích násilí pro oběti (psych.potíže, sebevraž. myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuál. zneužívání)?	16	41	17	44	6	15
Seznámili vás pedagogové s tím, že bojové počítačové hry a sledování filmů s agresivní tematikou zvyšuje sklony k násilí?	5	13	15	38	19	49

Poučili vás ve škole o správném a morálním chování (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štědrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost)?	24	62	13	33	2	5
Byli jste během výuky předmětu rodinná výchova seznámeni s tím, jak vytvořit harmonické manželství (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání)?	19	49	13	33	7	18
Probírali s vámi pedagogové problematiku péče o děti a jejich výchovu (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově)?	18	46	9	23	12	31
Hovořili s vámi učitelé o vztazích mezi rodiči a dětmi (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách)?	24	62	13	33	2	5
Byli jste informováni o antikoncepčních prostředcích (kondom, nitroděložní tělíčko DANA, hormonální antikoncepce)?	19	49	13	33	7	18
Dověděli jste se od učitelů o možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat)?	3	8	7	18	29	74

Informovali vás ve škole o metodě přirozeného plánování rodičovství (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. sympto-termální metoda)?	5	13	14	36	20	51
Znění otázky	ano		ne			
Některé výzkumy prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV). Informovali vás o těchto výzkumech v předmětu rodinná výchova?	16	41	23	59		
Sdělili vám učitelé, že při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí?	5	13	34	87		
Informovali vás učitelé o možných psychických problémech po potratu (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky)?	10	26	29	74		
Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?	7	18	32	82		
Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?	4	10	35	90		

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník pro žáky 9. tříd ZŠ

- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
6. Byli jste ve škole poučeni o důsledcích násilí pro oběti (psychické potíže, sebevražedné myšlenky až sebevraždy obětí následkem šikany, sexuálního zneužívání)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
7. Seznámili vás pedagogové s tím, že bojové počítačové hry a sledování filmů s agresivní tematikou zvyšuje sklony k násilí?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
8. Poučili vás ve škole o správném a morálním chování (vzájemná úcta a láska mezi lidmi, pokora, odpuštění, pravdomluvnost, přátelství, štědrost, solidarita, vcítění, cudnost, laskavost)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
9. Byli jste během výuky předmětu rodinná výchova seznámeni s tím, jak vytvořit harmonické manželství (vzájemná úcta, láska a věrnost mezi manžely, správná komunikace, jak řešit konflikty mezi manžely, rozdílnosti mezi mužem a ženou – schopnosti, psychika, prožívání)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec

10. Probírali s vámi pedagogové problematiku péče o děti a jejich výchovu (jak správně vychovávat děti – např. příklady dobré nebo špatné výchovy, odměny a tresty ve výchově)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
11. Hovořili s vámi učitelé o vztazích mezi rodiči a dětmi (vzájemná komunikace, práva a povinnosti rodičů a dětí, společné trávení volného času v rodinách, jak řešit konflikty mezi rodiči a dětmi, jak řešit násilí nebo sexuální zneužívání v rodinách)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
12. Byli jste informováni o antikoncepčních prostředcích (kondom, nitroděložní tělísko DANA, hormonální antikoncepce)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
13. Dověděli jste se od učitelů o možných nežádoucích účincích hormonální antikoncepce (poškození jater, neplodnost, rakovinové bujení, trombózy, plicní embolie, zdravotní problémy dětí narozených po užívání hormonální antikoncepce, časný potrat)?
- a) dostatečně
 - b) málo
 - c) vůbec
14. Informovali vás ve škole o metodě přirozeného plánování rodičovství (ekologická a zdravotně nezávadná metoda plodných a neplodných dnů na základě pozorování příznaků plodnosti – teplotních a hlenových, tzv. symptotermální metoda)?
- a) dostatečně

b) málo

c) vůbec

15. Některé výzkumy prokázaly, že kondom ne vždy ochrání před pohlavními nemocemi (např. AIDS, virová infekce papillomavirem HPV). Informovali vás o těchto výzkumech v předmětu rodinná výchova?

a) ano

b) ne

16. Sdělili vám učitelé, že při umělém oplodnění dochází k výběru optimálních embryí (tj. lidských zárodků) s tím, že zbylá embrya se zmrazí, zničí nebo se používají k pokusům při léčbě nemocí?

a) ano

b) ne

17. Informovali vás učitelé o možných psychických problémech po potratu (tzv. postabortivní syndrom, který prožívají ženy po potratu: hněv, deprese, vznik závislostí, děsivé sny, bulimie, anorexie, promiskuita, ztráta smyslu života, pocity viny až sebevražedné myšlenky)?

a) ano

b) ne

18. Přáli byste si mít za svého životního partnera v manželství někoho, kdo ještě neměl sexuální styk?

a) ano

b) ne

19. Je pro vás ideálem žít intimně až po svatbě a s jedním partnerem?

a) ano

b) ne

Děkuji za váš čas, který jste strávili vyplněním dotazníku a za vaši upřímnost.